

ISSN 3041-1971 (Print)
ISSN 3041-198X (Online)

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

№ 1 • 2026

Київ • 2026

ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Засновник

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Видається з вересня 2024 року. Періодичність видання 2 рази на рік (березень, вересень)
Журнал внесено до Реєстру суб'єктів у сфері медіа (Рішення Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення № 2403 від 25.07.2024), ідентифікатор медіа – R30-05402.

*Рекомендовано до друку та розміщення в мережі «Інтернет» вченою радою КІ НГУ,
протокол № 16 від 04.05.2026 р.*

Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності. Київ: КІ НГУ, 2026. № 1. 40 с.

Концепція журналу «Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності» передбачає відображення наукових та практичних досягнень за такими напрямками:

*Військова педагогіка, порівняльна педагогіка, професійна педагогіка;
Методика навчання і виховання у закладах вищої освіти (вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання);
Інноваційні технології навчання;
Використання інструментів ІІІ в освітньому процесі для підготовки персоналу складових сил безпеки і оборони;
Методи, методики та технології правоохоронної діяльності;
Системний підхід до вирішення завдань із забезпечення публічної безпеки і порядку;
Теорія і практика правоохоронної діяльності складових сил безпеки і оборони;
Створення стратегій розвитку у сфері правоохоронної діяльності, публічної безпеки і порядку;
Розроблення і впровадження організаційно-правових заходів підвищення ефективності правоохоронної діяльності;
Досвід зарубіжних країн у забезпеченні правоохоронної діяльності.*

У галузях знань:

*А «Освіта» (спеціальність А1 – Освітні науки) ;
К «Безпека та оборона» (спеціальності К9 – Правоохоронна діяльність).*

Журнал «Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності» є рецензованим виданням, що підтримує політику від критого доступу до наукових публікацій. Електронні копії видання зберігаються у базі даних «Наукова періодика України» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Думка редакційної колегії може не збігатися з поглядами авторів матеріалів. За достовірність фактів, цитат, власних назв, посилань на використані джерела та інших відомостей відповідають автори наукових статей. При цитуванні посилання на журнал «Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності» є обов'язковим.

• РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ •

Голова редакційної колегії

ТИТАРЕНКО Олексій Олексійович – доктор юридичних наук, доцент, Київський інститут Національної гвардії України (Україна);

Відповідальний секретар

МЕДВІДЬ Юлія Іванівна – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, Київський інститут Національної гвардії України (Україна);

МАРТИНЮК Андрій Васильович – кандидат юридичних наук, Київський інститут Національної гвардії України (Україна);

МОВЧАН Анатолій Васильович – доктор юридичних наук, професор, Львівський державний університет внутрішніх справ (Україна);

ДАНИЛЕВСЬКА Юлія Олександрівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, Донецький державний університету внутрішніх справ (Україна);

КОМИССАРОВА Наталя Олександрівна – кандидат юридичних наук, доцент, Київський інститут Національної гвардії України (Україна);

ДАНИЛЕВСЬКИЙ Андрій Олександрович – кандидат юридичних наук, доцент, Департамент освіти, науки та спорту МВС (Україна);

КОВАЛЬОВА Тетяна Іванівна – кандидат юридичних наук, доцент, Київський інститут Національної гвардії України (Україна);

ПОЛУНІНА Лілія Валентинівна – кандидат юридичних наук, доцент, Київський інститут Національної гвардії України (Україна);

КІТІТОВИЧ Максим Олександрович – кандидат юридичних наук, старший дослідник, Київський інститут Національної гвардії України (Україна);

МЕДВІДЬ Михайло Михайлович – доктор економічних наук, професор, Київський інститут Національної гвардії України (Україна);

МУДРА Світлана В'ячеславівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Київський інститут Національної гвардії України (Україна);

ОТИЧ Олена Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, Інститут вищої освіти НАПН України (Україна);

БЕРЕЗОВА Людмила Василівна – кандидат психологічних наук, доцент, Університет Вінчестера (Велика Британія);

ПАСКЕВСЬКА Юлія Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент, Вільний університет Брюсселю (ЄС).

• EDITORIAL BOARD •

Head of the Editorial Board

TYTARENKO Oleksii – Doctor of Law, Associate Professor, Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

Executive Secretary of the Editorial Board

MEDVID Yuliia – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

MARTYNIUK Andriy – Candidate of Law, Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

MOVCHAN Anatolii – Doctor of Law, Professor, Lviv State University of Internal Affairs (Ukraine);

DANYLEVSKA Yuliia – Candidate of Law, Senior Researcher, Donetsk State University of Internal Affairs (Ukraine);

KOMISSAROVA Natalia – Candidate of Law, Associate Professor, Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

DANYLEVSKYI Andrii – Candidate of Law, Associate Professor, Science and Sports of the Ministry of Internal Affairs, (Ukraine);

KOVALOVA Tetiana – Candidate of Law, Associate Professor Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

POLUNINA Lillia – Candidate of Law, Associate Professor, Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine).

KITITOVICH Maksym – Candidate of Law, Senior Researcher, Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

MEDVID Mykhailo – Doctor of Economics, Professor, Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

MUDRA Svitlana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kiev Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

OTYCH Olena – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine);

BEREZOVA Liudmyla – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, University of Winchester (UK);

PASKEVSKA Iuliia – Phd In Psychology, Associative Professor, University Liberty of Brussels (EU).

• ЗМІСТ •

КОЛОМІЄЦЬ Олександр

Використання симулятора віртуального бою VBS4 для підготовки офіцерів тактичного рівня у національній гвардії України до бойових дій в урбанізованій місцевості

5

КОМИССАРОВА Наталя, КОМИССАРОВ Микола

Особливості застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: практичний аспект

14

СОЛОНЕНКО Володимир, ПУРНАК Віктор, СОГОРІН Андрій

Порівняльний аналіз ефективності класичних методик та правил практичної стрільби у підготовці майбутніх офіцерів

19

ШАРКО Денис, БОРИСЮК Олексій

Проблемні питання правоохоронної діяльності в Україні в період дії правового режиму воєнного стану

27

ЯКОВЕНКО Євген

Сутність і структура бойового досвіду

33

• CONTENTS •

KOLOMIETS Oleksandr

Application of the VIRTUAL BATTLESPACE 4 platform in training tactical-level officers of the National Guard of Ukraine for operations in urbanized environments

KOMISSAROVA Natalia, KOMISSAROV Mykola

Peculiarities of application of preventive measures in criminal proceedings: practical aspect

SOLOMONENKO Volodymyr, PURNAK Viktor, SOGORIN Andriy

Comparative analysis of the effectiveness of classical methodologies and practical shooting rules in the training of future officers

SHARKO Denys, BORYSIUK Oleksii

Problems of law enforcement activity in Ukraine during the period of martial law

YAKOVENKO Yevhen

The essence and structure of combat experience

КОЛОМІЄЦЬ Олександр Леонідович

кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Київський інститут Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0003-0336-200X>

ВИКОРИСТАННЯ СИМУЛЯТОРУ ВІРТУАЛЬНОГО БОЮ VBS4 ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ТАКТИЧНОГО РІВНЯ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДО БОЙОВИХ ДІЙ В УРБАНІЗОВАНІЙ МІСЦЕВОСТІ

У статті обґрунтовується необхідність трансформації системи підготовки підрозділів Національної гвардії України до дій в урбанізованій місцевості в умовах сучасних збройних конфліктів.

Показано, що складність міського бойового середовища та скорочення циклу прийняття рішень зумовлюють обмеженість традиційних централізованих моделей управління.

Запропоновано інтеграцію професійної симуляційної платформи VBS4 (Virtual Battlespace 4), як ключового інструменту для відпрацювання дій в місті малими групами.

Показано, що симулятор, окрім здатності забезпечити реалістичне моделювання бою в міському середовищі, завдяки включенню до його складу функції редагування, спроможний реалізовувати підготовку військових командирів тактичного рівня відпрацьовуючи певні кейси направлені на розвиток компетенцій військового лідера.

Рекомендовано впровадження триетапної педагогічної моделі «Теоретична підготовка – Віртуальна симуляція – Польовий вихід» з урахуванням досвіду НГУ та стандартів НАТО (NMSG) – NATO Modelling and Simulation Group.

Ключові слова: *військові операції в урбанізованій місцевості, молодший офіцерський склад, офіцери тактичного рівня підготовки, стимуляційна платформа Virtual Battlespace, педагогічна модель «Теоретична підготовка – Віртуальна симуляція – Польовий вихід», делеговане керівництво; аналіз послідовних дій.*

Постановка проблеми. Сучасний характер збройних конфліктів, зокрема російсько-українського, свідчить про зростання ролі бойових дій в урбанізованій місцевості, які належать до найбільш складних видів тактичних дій через високу динамічність обстановки, обмежену видимість, наявність цивільного населення, багаторівневість міського простору та необхідність прийняття рішень в умовах значної інформаційної невизначеності. Для Національної гвардії України зазначена проблематика має особливе значення, оскільки виконання значної частини службово-бойових завдань територіально пов'язане саме з населеними пунктами та міською забудовою [1].

Водночас існуюча система підготовки

офіцерів тактичного рівня не завжди забезпечує можливість повноцінного відтворення умов сучасного міського бою. Практична підготовка на полігонах обмежена складністю створення реалістичного урбанізованого середовища, високою вартістю відповідної інфраструктури, вимогами безпеки, а також неможливістю моделювання значної кількості динамічних факторів бойової обстановки, зокрема руйнувань, присутності цивільного населення, раптових змін тактичної ситуації та інших критичних елементів сучасного бою в місті.

За таких умов актуалізується потреба у пошуку та впровадженні інноваційних засобів навчання, здатних забезпечити високий рівень реалістичності підготовки без суттєвого

збільшення матеріальних витрат і ризиків для особового складу. Одним із перспективних напрямів вирішення зазначеної проблеми є використання симулятора віртуального бою VBS4, функціональні можливості якого дозволяють моделювати складні сценарії бойових дій в урбанізованій місцевості та формувати у майбутніх офіцерів навички прийняття управлінських рішень в умовах, максимально наближених до реальної бойової обстановки.

Отже, проблема дослідження полягає у необхідності обґрунтування можливостей та визначення шляхів інтеграції симулятора VBS4 у систему підготовки офіцерів тактичного рівня Національної гвардії України для підвищення їх готовності до виконання бойових завдань в урбанізованій місцевості.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз сучасних наукових досліджень свідчить про зростання уваги до цифрової трансформації військової освіти та впровадження високотехнологічних засобів навчання, спрямованих на підвищення ефективності підготовки військових фахівців відповідно до стандартів НАТО. Дослідники відзначають, що поєднання проблемно-орієнтованого навчання, комп'ютерного моделювання та симуляційних технологій сприяє розвитку аналітичного мислення, лідерських якостей і навичок прийняття рішень у складних умовах службово-бойової діяльності.

Питання використання віртуальних та конструктивних симуляцій у військовій підготовці розглядаються у роботах Г. Б. Пенчева, який досліджує можливості застосування сучасних симуляційних технологій для підготовки кадетів до протидії гібридним загрозам [2]. Водночас науковці Мюнхенського університету Бундесверу аналізують потенціал системи Virtual Battlespace 3 (VBS3) щодо підтримки процесів аналізу тактичних сценаріїв та прийняття рішень в умовах бойової обстановки [3].

В українському науковому просторі проблематика цифровізації військової освіти та її адаптації до стандартів НАТО знайшла відображення у працях Ю. Г. Носенко, яка обґрунтовує необхідність уніфікації національної системи військової освіти відповідно до сучасних міжнародних вимог [4]. Значний внесок у дослідження

можливостей імітаційного моделювання зробили Л. А. Заїка, О. В. Лаврінчук та А. В. Щолок, які розглядають особливості використання системи моделювання бойових дій Steel Beasts у практичній підготовці військових фахівців [5].

Окремий напрям наукових досліджень пов'язаний із застосуванням військових ігор та сценарного моделювання. Так, А. Дерев'янчук, А. Наливайко та Д. Чопа наголошують на важливості використання військових ігор як ефективного інструменту підготовки, що дозволяє підвищувати якість викладання військово-технічних дисциплін, виявляти нові фактори впливу на бойову діяльність та формувати інноваційні підходи до навчання [6].

Перспективним напрямом розвитку військової освіти є інтеграція технологій штучного інтелекту. Зокрема, О. Єсіпова обґрунтовує доцільність використання інструментів штучного інтелекту для удосконалення освітнього процесу, розвитку критичного мислення та індивідуалізації підготовки майбутніх офіцерів [7]. Ю. Медвідь акцентує увагу на можливостях побудови адаптивних освітніх траєкторій із використанням штучного інтелекту за умови збереження балансу між цифровими технологіями та традиційними формами навчання [8]. Дослідники С. Коротков і Н. Лащевська розглядають перспективи використання машинного навчання для підготовки фахівців до діяльності в умовах високодинамічного бойового середовища [9]. К. Сторчак, С. Халапова та М. Шаш вивчають можливості технології Learning Analytics для прогнозування результатів навчання та своєчасного виявлення курсантів, які потребують додаткової освітньої підтримки [10].

Водночас аналіз наукових джерел свідчить, що попри значну кількість досліджень, присвячених цифровізації військової освіти, імітаційному моделюванню та використанню симуляційних систем, питання застосування симулятора віртуального бою VBS4 у підготовці офіцерів тактичного рівня Національної гвардії України до виконання завдань в урбанізованій місцевості висвітлено недостатньо. Потребують подальшого дослідження педагогічні та організаційні аспекти інтеграції VBS4 у систему професійної

підготовки офіцерів, а також визначення його можливостей щодо формування компетентностей, необхідних для ведення бойових дій у складних умовах сучасного міського середовища.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання симулятора віртуального бою VBS4 у підготовці офіцерів тактичного рівня Національної гвардії України до ведення бойових дій в урбанізованій місцевості, та розроблення педагогічної моделі її інтеграції в освітній процес.

Виклад основного матеріалу. Традиційна підготовка офіцерів тактичного рівня історично ґрунтується на поєднанні теоретичного навчання, польових занять і навчань за заздалегідь визначеними сценаріями. Вона забезпечує базову професійну компетентність, однак має низку системних обмежень. Реалістичність імітації бойового середовища часто є обмеженою через неможливість відтворити повний спектр сучасних загроз і багатодоменність. Вимоги безпеки знижують інтенсивність і ризикованість тренувань, що впливає на формування поведінки в критичних умовах. Етичні дилеми зазвичай моделюються спрощено, без належної моральної напруги. Інформаційна невизначеність і динаміка прийняття рішень відтворюються частково, що зменшує адаптивність. Логістичні обмеження та стандартизованість підходів ускладнюють урахування культурних чинників і розвиток гнучкого управління ризиками. Задля вирішення зазначених проблем можна запропонувати сучасні алгоритми їх вирішення. На нашу думку, виглядає доцільним впровадження сучасних симуляційних технологій навчання. Проаналізувавши існуючу базу віртуальних платформ, які використовуються для підготовки військових спеціалістів, в контексті визначених нами завдань проблематичності міських боїв, ми погоджуємось з думками авторів, які в тій, чи іншій мірі пропонують використовувати для цього платформу віртуальної реальності Virtual Battlespace [11, 12, 13, 14].

Платформа VBS сформувалась на початку 2000-х років як продукт компанії Bohemia Interactive Simulations, що виникла у 2001 р. як спеціалізований розробник військових

тренажерів. Першу версію (VBS1) було створено у співпраці з United States Marine Corps і введено в експлуатацію у 2002–2004 рр., що заклало основу концепції «serious gaming» для військової підготовки. Подальша еволюція (VBS2 – 2009, VBS3 – 2014, VBS4 – після 2020 рр.) відображає перехід від імітацій на рівні підрозділу до комплексних багатодоменних середовищ із глобальною геопросторовою моделлю [15].

На сучасному етапі VBS має статус де-факто стандарту віртуальної тактичної підготовки у країнах НАТО. Система використовується більш ніж у 19 державах Альянсу та партнерів, а також у структурах НАТО як інструмент спільної підготовки та інтероперабельності. Серед ключових користувачів – United States Army, United States Marine Corps, British Army, Bundeswehr, а також збройні сили Канади, Австралії, Франції, Швеції та інших держав [16]. Як зауважує Г. Б. Пенчев, стимуляційна платформа VBS3 є основним інструментом прийнятим Збройними Силами Болгарії.

Функціонально VBS застосовується для місійного планування, відпрацювання тактики малих підрозділів, тренування лідерства та проведення after-action review. VBS3 забезпечує віртуальне навчальне середовище для наземної, повітряної та морської підготовки та репетицій місій. Він представляє когнітивне навчання в ситуаційному контексті, що призводить до швидшого засвоєння матеріалу, кращого запам'ятовування та інтеграції ключових цілей навчання [17]. У програмі Games for Training платформа забезпечує безперервне середовище підготовки – від індивідуального рівня до колективних тренувань і репетицій операцій. Це визначає її місце як ключового інструменту цифрової трансформації бойової підготовки та інтеграції в концепції «Теоретична підготовка – Віртуальна симуляція – Польовий вихід», аналог методології офіційно прийнятої розробником «LVC», (Live–Virtual–Constructive).

Платформа Virtual Battlespace реалізує концепцію Whole-Earth (Ціла Земля) середовища. Це концепція побудови віртуального середовища, що охоплює всю планету в єдиному масштабі. Що є принциповим

кроком вперед порівняно з традиційними симуляторами (як-от Steel Beasts), де навчання зазвичай обмежене локальною картою певного розміру (наприклад, 20х20 км).

Технологія процедурної генерації місцевості дозволяє формувати як геоспецифічні (реальні ділянки місцевості на основі ГІС-даних), так і геотипові (узагальнені) простори. Оскільки вручну змодельовати кожен будівлю у світі неможливо, технологія використовує супутникові дані та карти (наприклад, OpenStreetMap) для автоматичного створення 3D-об'єктів, доріг та рослинності, це забезпечує масштабованість, від окремого кварталу до театру воєнних дій, із високою деталізацією топографії, інфраструктури та об'єктів.

Висока деталізація (VBS Geo) дозволяє попри глобальність системи фокусуватися на конкретних точках. Вона забезпечує можливість імпортувати високоточні дані сканування (Lidar) для окремого кварталу міста, і він буде інтегрований у загальну карту світу.

Функція геоспецифічності дозволяє співвіднести клімат та часові пояси з реальними географічними координатами, що дозволяє відпрацьовувати операції з урахуванням реального рельєфу та кутів падіння сонячного світла в конкретний день і час.

Моделювання урбанізованого бою охоплює чотири рівні: підземний (тунелі, комунікації), наземний (вуличні бої), надземний (дахи, висотні будівлі) та повітряний (БПЛА, авіація) [18]. Така багатоплановість формує складну просторову динаміку та потребує синхронізації дій підрозділів у різних доменах.

Важливою особливістю платформи, є можливість динамічного руйнування середовища в реальному часі: будівлі можуть зазнавати часткових або повних обвалів, утворюються завали, змінюються сектори спостереження і обстрілу. Це прямо впливає на тактичну обстановку та змушує командира діяти у реальній обстановці.

Система підтримує широкий спектр озброєння і поведінкових параметрів: затримки у виконанні наказів, втрату зв'язку, раптові втрати особового складу. Це підвищує

реалізм управління та відображає «фрикції бою» [19].

Модульна архітектура дозволяє створювати сценарії різної складності, інтегрувати рольові елементи (включно з цивільним населенням) та проводити after-action review із детальним аналізом дій.

Урбанізоване середовище моделюється з урахуванням щільної забудови, наявності критичної інфраструктури та цивільних об'єктів. Важливо, що платформа здатна генерувати етичні дилеми, що на нашу думку є надважливим у створенні компетенцій soft skills у підготовці військових лідерів. Система дозволяє моделювати ситуації, де необхідно балансувати між досягненням тактичної мети та дотриманням норм міжнародного гуманітарного права, а рішення приймати розвиток в умовах неповної чи суперечливої інформації.

Впровадження симулятора віртуального бою VBS4 у підготовку офіцерів тактичного рівня Національної гвардії України забезпечило б комплексний ефект, який поєднував би економічну доцільність, безпеку та зростання якості навчання. Насамперед, ідеться про зниження витрат на матеріально-технічне забезпечення: зникає потреба у створенні фізичних макетів місцевості, залученні великої кількості техніки та ресурсів. Водночас мінімізуються ризики травмування особового складу, що дозволяє відпрацьовувати сценарії підвищеної складності без обмежень, притаманних польовим навчанням.

Суттєво підвищується реалістичність підготовки за рахунок динамічного середовища, де обстановка змінюється в реальному часі, включаючи дії противника, цивільного населення та фактори невизначеності. Це формує адаптивність мислення офіцера, здатність діяти поза межами стандартних алгоритмів та швидко коригувати рішення відповідно до змін ситуації.

Показовим є сценарій, у якому офіцер спостерігає візуалізовані наслідки застосування важкого озброєння: руйнування інфраструктури, втрати серед цивільного населення, зміни у тактичному середовищі. У

відповідь він змушений адаптувати тактику – змінювати маршрути, обирати інші засоби ураження або коригувати правила застосування сили.

Додатково симулятор віртуального бою забезпечує моделювання культурної різноманітності середовища, що впливає на поведінку населення і комунікацію; відтворення логістичних процесів, включно з постачанням і евакуацією; а також інтеграцію стресових факторів, які впливають на когнітивні функції та ефективність управління. У сукупності це формує більш цілісну, наближену до реальних умов систему підготовки офіцера тактичного рівня.

Інтеграцію симулятора віртуального бою VBS4 у навчальний процес доцільно реалізувати через триетапну педагогічну модель «Теоретична підготовка – Віртуальна симуляція – Польовий вихід», що забезпечує послідовний перехід від знань до практичної компетентності.

На теоретичному етапі формується когнітивна основа діяльності офіцера: засвоюються доктринальні положення, принципи застосування підрозділів, алгоритми прийняття рішень, норми міжнародного гуманітарного права. Важливо, що знання структуруються не ізольовано, а в контексті типових тактичних ситуацій, що створює передумови для подальшого перенесення у практичну площину. Тут доцільно використовувати кейс-методи, розбір бойового досвіду та моделювання варіантів рішень на рівні «що, якщо».

Віртуальний етап виступає ключовою ланкою трансформації знань у навички. У середовищі симулятора віртуального бою військовослужбовці відпрацьовуватимуть алгоритми дій у змодельованих сценаріях із високим рівнем варіативності. Саме тут відбуватиметься формування адаптивності: змінна обстановка, обмеженість інформації, дії противника та цивільного населення змушують коригувати рішення в реальному часі. Критично важливою є функція after-action review, яка дозволяє здійснювати детальний розбір дій, виявляти помилки мислення, оцінювати ефективність управління та формувати рефлексивні навички. Таким чином, віртуальне середовище виконує роль

безпечного, але максимально наближеного до реальності простору для інтенсивного тренування.

Польовий етап завершує цикл підготовки, забезпечуючи перенесення сформованих навичок у фізичне середовище. На полігоні відбувається перевірка стійкості рішень в умовах реальних обмежень: фізичної втоми, складності комунікації, впливу погодних умов, технічних факторів [20]. Важливо, що сценарії польових занять мають бути синхронізовані з віртуальними, що забезпечує безперервність навчання і дозволяє порівнювати поведінку особового складу в різних середовищах. У цьому контексті симулятор віртуального бою VBS4 виконує також підготовчу функцію до польового виходу, знижуючи час на злагодження та підвищуючи ефективність використання ресурсів.

Загалом така модель забезпечує педагогічну цілісність: теорія формує розуміння, віртуальна симуляція – відпрацьовує критичність у прийнятті рішень, а полігон – перевіряє їхню життєздатність у реальних умовах. Це дозволяє перейти від лінійної підготовки до циклічної, де кожен етап підсилює попередній і створює основу для наступного.

Обґрунтування впровадження симулятора віртуального бою VBS4 базується на поєднанні конструктивістських підходів до навчання, теорії діяльності та концепції ситуаційного пізнання. Віртуальне середовище створює контекстно насичені умови, у яких знання не просто засвоюються, а конструюються через дію, рефлексію та прийняття рішень. Це відповідає сучасним вимогам до підготовки офіцера як суб'єкта складної, динамічної діяльності в умовах невизначеності. Додатково симулятор віртуального бою VBS4 є сумісним з концепцією LVC – аналогом моделі «Теоретична підготовка – Віртуальна симуляція – Польовий вихід», тим самим забезпечуючи безперервність, масштабованість і циклічність навчання.

У площині цифрової трансформації військової освіти симулятор віртуального бою VBS4 виступає інструментом переходу від індустріальної моделі навчання до дано-орієнтованої (Data-Driven Learning) та адаптивної моделі навчання.

Вона дозволяє стандартизувати підготовку, водночас зберігаючи гнучкість сценаріїв, інтегрувати міжвидову взаємодію та забезпечувати інтероперабельність із системами союзників. Таким чином, платформа не лише доповнює традиційні методи, а й змінює саму логіку освітнього процесу – від передачі знань до керованого формування компетентностей.

Перспективи розвитку впровадження симулятора віртуального бою VBS4 в освітній процес підготовки офіцерів тактичного рівня пов'язані з інтеграцією штучного інтелекту, що дозволить створювати адаптивних противників, автоматизувати генерацію сценаріїв і підвищити рівень персоналізації навчання. Використання цього симулятора віртуального бою у поєднанні з методологією Learning Analytics відкриває можливість глибокого аналізу поведінки військовослужбовців, виявлення типових помилок і побудови індивідуальних траєкторій розвитку. У поєднанні з технологіями розширеної та віртуальної реальності, хмарними рішеннями та мережевими платформами це формує основу для створення інтегрованого, безперервного освітнього середовища, здатного оперативно адаптуватися до змін бойового середовища та вимог сучасної війни.

Висновки

У результаті проведеного дослідження встановлено, що трансформація системи підготовки офіцерів тактичного рівня Національної гвардії України з урахуванням специфіки ведення бойових дій в урбанізованій місцевості є обґрунтованою та відповідає сучасним вимогам до виконання службово-бойових завдань, покладених на Національну гвардію України.

Доведено, що впровадження симуляційної платформи VBS4 у процес професійної підготовки офіцерів дозволяє суттєво мінімізувати вплив низки системних обмежень традиційної польової підготовки, зокрема високих витрат на створення та утримання урбанізованих навчальних полігонів, ризиків травмування особового складу, а також складнощів у моделюванні динамічних, багаторівневих і етично складних ситуацій сучасного міського бою, включно з умовами

інформаційної невизначеності та необхідності швидкого прийняття управлінських рішень.

Основним результатом дослідження є обґрунтування ефективності запропонованої моделі підготовки «Теоретична підготовка – Віртуальна симуляція – Польовий вихід», яка забезпечує поетапне формування професійних компетентностей офіцерів тактичного рівня. Запропонована модель інтегрує теоретичний, віртуально-симуляційний та практично-польовий етапи навчання, що дозволяє забезпечити безперервність освітнього процесу та підвищити рівень готовності майбутніх офіцерів до дій у складних умовах урбанізованого середовища.

Окремо підкреслено, що запропонований підхід формує нову методологічну основу військової освіти, яка передбачає перехід від лінійної передачі знань до безперервного циклу професійного розвитку всіх учасників освітнього процесу, включаючи здобувачів освіти та інструкторсько-викладацький склад.

Перспективним напрямом подальших досліджень визначено інтеграцію симуляційної платформи VBS4 із системою імітаційного моделювання Steel Beasts Pro, яка використовується в Київському інституті Національної гвардії України, з метою створення єдиного багаторівневого навчально-симуляційного середовища для підготовки офіцерів тактичного рівня.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну гвардію України». URL: <https://surl.li/vdkczf>, (дата звернення: 20.03.2026).
2. Penchev G. B. The use of constructive and virtual simulation technologies for skills training in military education. *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*. Vol.: 196, № 2, 2020. pp. 387–394. DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.2541>
3. Doicariu D. Digital transformation of military education in nato using e-learning. *Land Forces Academy Review*. 2025, № 4 (120). pp. 518–528. DOI: <https://doi.org/10.2478/raft-2025-0049>.
4. Носенко Ю. Сучасні цифрові виклики в системі військової освіти. Перспективи та інновації науки. 2024, № 3(37). С. 467–477.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-3\(37\)-467-477](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-3(37)-467-477).

5. Заїка Л., Лаврінчук О., Щолок А. Загальний огляд та особливості використання системи імітаційного моделювання бойових дій Steel Beasts. *Збірник наукових праць Національної академії Національної гвардії України*. Вип. 1 (45) 2025. С. 87–93. URL: <https://znp.nangu.edu.ua/article/view/339280> (дата звернення: 20.03.2026).

6. Дерев'янчук А., Наливайко А., Чопа Д. Напрями розвитку і впровадження новітніх технологій викладання військово-технічних дисциплін у підготовку фахівців ракетних військ та артилерії. *Військова освіта*. Вип. 2 (50), 2024. С. 48–67. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2024-02/48-67>.

7. Єсіпова О. Штучний інтелект як інструмент удосконалення освітнього процесу майбутніх офіцерів. *Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності*. № 2, 2025. С. 29–35. DOI: <https://doi.org/10.59226/3041-1971.2.2025.29-35>.

8. Медвідь Ю. Використання інструментів штучного інтелекту у підготовці здобувачів вищих військових навчальних закладів. *Застосування новітніх технологій, підходів та методів у підготовці військових фахівців*. Регіональний круглий стіл. К.: 2025. С. 93–96. URL: <https://surl.li/xqrbne>, (дата звернення: 28.03.2026).

9. Коротков С., Лашевська Н., Зінченко О. Методологія управління самоорганізуючою мережею автономних спеціалізованих систем на основі методів машинного навчання. *Застосування новітніх технологій, підходів та методів у підготовці військових фахівців*. Регіональний круглий стіл. К.: 2025. С. 86–89. URL: <https://surl.li/xqrbne>, (дата звернення: 27.03.2026).

10. Сторчак К., Шаш М., Халапова С. Learning analytics у військових академіях: моделі вимірювання успіху та прогнозування навчання військових фахівців. *Застосування новітніх технологій, підходів та методів у підготовці військових фахівців*. Регіональний круглий стіл. К.: 2025. С. 117–121. URL: <https://surl.li/xqrbne>, (дата звернення: 27.03.2026).

11. Fryer Jr., Bryon K. Virtual Battlespace Behavior Generation Through Class Imitation. *Air Force Research Lab Wright-Patterson Afb Oh Human Performance Wing (711th)*. 2011. URL:

<https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA540365.pdf>, (дата звернення: 28.03.2026).

12. Fügenschuh A., et al. VBS3 as an Analytical Tool – Potentialities, Feasibilities and Limitations. *Helmut-Schmidt-Universität. AMOS* № 49, 2016. 16 p. URL: <https://surl.li/jsnbtX>, (дата звернення: 27.03.2026).

13. Mittal V., Fenn J. E. Using combat simulations to determine tactical responses to new technologies on the battlefield. *The Journal of Defense Modeling and Simulation: Applications, Methodology, Technology*. Vol. 23, Iss. 1, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1177/15485129241239364>.

14. Company. *OneArc*. URL: <https://onearc.com/company/> (дата звернення: 27.03.2026).

15. InVeris Technology leaps forward with cutting-edge VBS4 platform and partnership with Bohemia Interactive Simulations. *InVeris*. 2025. URL: <https://surl.li/kqtihn>, (дата звернення: 27.03.2026).

16. ВКДП 7(3)-00(01).01. Керівництво дії в урбанізованій місцевості. *Центр оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України спільно з Головним управлінням підготовки Збройних Сил України*. 2019. 248 с. URL: <https://surl.li/wmrjde>, (дата звернення: 20.03.2026).

17. Clausewitz C. *On War. Trans.: J. J. Graham*. 2006. URL: <https://surl.li/urpbab> (дата звернення: 20.03.2026).

18. ТП 7-00(206)246.63. Програма базової загальновійськової підготовки. Для підготовки мобілізаційних ресурсів, Верс. 4. *Головне управління доктрин та підготовки Генерального Штабу Збройних Сил України*. 2024. 128 с. URL: <https://surl.li/ooowvce>, (дата звернення: 20.03.2026).

References

1. Zakon Ukrainy «Pro Natsionalnu hvardiiu Ukrainy». URL: <https://surl.li/vdkczf> (accessed: 20.03.2026) [in Ukrainian].

2. Penchev G. B. The use of constructive and virtual simulation technologies for skills training in military education. *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*. Vol.: 196, №2, 2020. pp. 387–394. DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.2541> [in English].

3. Doicariu D. Digital transformation of military education in nato using e-learning. *Land*

Forces Academy Review. 2025, № 4 (120). pp. 518–528. DOI: <https://doi.org/10.2478/raft-2025-0049> [in English].

4. Nosenko Yu. Suchasni tsyfrovi vyklyky v systemi viiskovoi osvity. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*. 2024, № 3(37). pp. 467–477. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-3\(37\)-467-477](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-3(37)-467-477) [in Ukrainian].

5. Zaika L., Lavrinchuk O., Shcholok A. Zahalnyi ohliad ta osoblyvosti vykorystannia systemy imitatsiinoho modeliuvannia boiovykh dii Steel Beasts. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Natsionalnoi hvardii Ukrainy*. Vyp. 1 (45) 2025. pp. 87–93. URL: <https://znp.nangu.edu.ua/article/view/339280> (accessed: 20.03.2026) [in Ukrainian].

6. Derevianchuk A., Nalyvaiko A., Chopa D. Napriamy rozvytku i vprovadzhennia novitnikh tekhnolohii vykladannia viiskovo-tekhnichnykh dystsyplin u pidhotovku fakhivtsiv raketnykh viisk ta artylerii. *Viiskova osvita*. 2 (50), 2024. pp. 48–67. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2024-02/48-67> [in Ukrainian].

7. Iesipova O. Shtuchnyi intelekt yak instrument udoskonalennia osvitnoho protsesu maibutnikh ofitseriv. *Problemy pravookhoronnoi ta osvitnoi diialnosti*. № 2, 2025. pp. 29–35. DOI: <https://doi.org/10.59226/3041-1971.2.2025.29-35> [in Ukrainian].

8. Medvid Yu. Vykorystannia instrumentiv shtuchnoho intelektu u pidhotovtsi zdobuvachiv vyshchikh viiskovykh navchalnykh zakladiv. *Zastosuvannia novitnikh tekhnolohii, pidkhodiv ta metodiv u pidhotovtsi viiskovykh fakhivtsiv*. Rehionalnyi kruhlyi stil. K.: 2025. pp. 93–96. URL: <https://surl.li/xqrbne> (accessed: 28.03.2026) [in Ukrainian].

9. Korotkov S., Lashchevska N., Zinchenko O. Metodolohiia upravlinnia samoorhanizuiuchoiu merezheiu avtonomnykh spetsializovanykh system na osnovi metodiv mashynnoho navchannia. *Zastosuvannia novitnikh tekhnolohii, pidkhodiv ta metodiv u pidhotovtsi viiskovykh fakhivtsiv*. Rehionalnyi kruhlyi stil. K.: 2025. pp. 86–89. URL: <https://surl.li/xqrbne> (accessed: 27.03.2026) [in Ukrainian].

10. Storchak K., Shash M., Khalapova S. Learning analytics u viiskovykh akademiakh: modeli vymyriuvannia uspihu ta prohnozuvannia

navchannia viiskovykh fakhivtsiv. *Zastosuvannia novitnikh tekhnolohii, pidkhodiv ta metodiv u pidhotovtsi viiskovykh fakhivtsiv*. Rehionalnyi kruhlyi stil. K.: 2025. pp. 117–121. URL: <https://surl.li/xqrbne> (accessed: 27.03.2026) [in Ukrainian].

11. Fryer Jr., Bryon K. Virtual Battlespace Behavior Generation Through Class Imitation. *Air Force Research Lab Wright-Patterson Afb Oh Human Performance Wing (711th)*. 2011. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA540365.pdf> (accessed: 28.03.2026) [in English].

12. Fügenschuh A., et al. VBS3 as an Analytical Tool – Potentialities, Feasibilities and Limitations. *Helmut-Schmidt-Universität*. AMOS № 49, 2016. 16 p. URL: <https://surl.li/jsnbtX> (accessed: 27.03.2026) [in English].

13. Mittal V., Fenn J. E. Using combat simulations to determine tactical responses to new technologies on the battlefield. *The Journal of Defense Modeling and Simulation: Applications, Methodology, Technology*. Vol. 23, Iss. 1, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1177/15485129241239364> [in English].

14. Company. *OneArc*. URL: <https://onearc.com/company/> (accessed: 27.03.2026) [in English].

15. InVeris Technology leaps forward with cutting-edge VBS4 platform and partnership with Bohemia Interactive Simulations. *InVeris*. 2025. URL: <https://surl.li/kqtihn> (accessed: 27.03.2026) [in English].

16. VKDP 7(3)-00(01).01. Kerivnytstvo dii v urbanizovanii mistsevosti. *Tsentr operatyvnykh standartiv i metodyky pidhotovky Zbroinykh Syl Ukrainy spilno z Holovnym upravlinniam pidhotovky Zbroinykh Syl Ukrainy*. 2019. 248 p. URL: <https://surl.li/wmrjde> (accessed: 20.03.2026) [in Ukrainian].

17. Clausewitz C. On War. *Trans.: J. J. Graham*. 2006. URL: <https://surl.li/urpbab> (accessed: 20.03.2026) [in English].

18. TP 7-00(206)246.63. Prohrama bazovoi zahalnoviiskovoi pidhotovky. *Dlia pidhotovky mobilizatsiinykh resursiv*, Vers. 4. Holovne upravlinnia doktryn ta pidhotovky Heneralnoho Shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy. 2024. 128 p. URL: <https://surl.li/oowvce> (accessed: 20.03.2026) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 27.02.2026

Прийнято до друку: 24.03.2026

Опубліковано: 30.03.2026

Kolomiets Oleksandr

PhD in philosophy,

Senior lecturer at the Department

of the Social and Humanitarian disciplines,

Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-0336-200X>

APPLICATION OF THE VIRTUAL BATTLESPACE 4 PLATFORM IN TRAINING TACTICAL-LEVEL OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE FOR OPERATIONS IN URBANIZED ENVIRONMENTS

The article substantiates the feasibility of employing the Virtual Battlespace 4 (VBS4) simulation platform in the training system of tactical-level officers of the National Guard of Ukraine, with a particular focus on operations in urbanized environments. The study is grounded in contemporary approaches to military education that emphasize competence-based learning, adaptability, and decision-making under conditions of uncertainty. The complexity of modern urban warfare, characterized by dense infrastructure, multidomain interactions, and the presence of civilian populations, necessitates the use of advanced simulation tools capable of replicating realistic operational conditions.

The limitations of traditional training methods are analyzed, including insufficient realism, logistical constraints, safety restrictions, and the inability to fully model ethical dilemmas and rapidly changing operational environments. In response to these challenges, VBS4 is being considered as an effective instrument for creating immersive, dynamic, and scalable training scenarios. Its capabilities include whole-earth virtual terrain generation, real-time environmental modification, modeling of four levels of urban combat (subterranean, surface, above-ground, and aerial), and integration of behavioral variables such as command delays and personnel losses.

The article proposes a three-stage pedagogical model – «Theoretical Training - Virtual Simulation - Field Exercise» – which ensures a coherent transition from knowledge acquisition to practical skill application. Particular attention is paid to the role of after-action review and data-driven feedback in enhancing reflective learning and improving command performance.

The prospects of integrating VBS4 with artificial intelligence, learning analytics, and immersive technologies are also outlined. Such integration is expected to enable personalized training trajectories, automated scenario generation, and deeper analysis of decision-making processes. Overall, the implementation of VBS4 is positioned as a key element of the digital transformation of military education, contributing to the development of resilient, adaptive, and ethically responsible officers capable of operating effectively in complex urban combat environments.

Keywords VBS4, tactical-level officer, National Guard of Ukraine, urban operations, simulation-based training, virtual environment, decision-making, military education, digital transformation, adaptive learning.

КОМИССАРОВА Наталя Олександрівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри забезпечення державної безпеки
Київський інститут Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-6895-6891>

КОМИССАРОВ Микола Леонідович

кандидат юридичних наук, доцент,
Центр внутрішньої безпеки спеціального призначення
«Гард» Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-6828-7974>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджуються практичні аспекти застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні. Проаналізовано чинне законодавство, судову практику та виявлено основні проблеми, що виникають під час обрання, зміни та скасування запобіжних заходів. Особливу увагу приділено питанням обґрунтованості та пропорційності застосування запобіжних заходів, дотримання процесуальних гарантій прав учасників кримінального провадження. Надано практичні рекомендації щодо вдосконалення механізму застосування запобіжних заходів.

Ключові слова: запобіжні заходи, кримінальне провадження, тримання під вартою, особиста порука, застава, практика застосування, процесуальні гарантії, судовий контроль.

Постановка проблеми. Застосування запобіжних заходів є одним із найбільш важливих і водночас складних інститутів кримінального процесуального права. Ефективність кримінального провадження значною мірою залежить від правильного та обґрунтованого застосування запобіжних заходів, які мають забезпечувати належну поведінку підозрюваного чи обвинуваченого, запобігати можливості переховування від органів досудового розслідування та суду, перешкоджанню встановленню істини у кримінальному провадженні або вчиненню іншого кримінального правопорушення.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення практики застосування запобіжних заходів у контексті реформування системи кримінальної юстиції України, приведення національного законодавства у відповідність із європейськими стандартами захисту прав людини та основоположних свобод.

Проблеми застосування запобіжних заходів

набувають особливої гостроти в умовах воєнного стану, коли необхідно забезпечити баланс між ефективністю кримінального переслідування та дотриманням прав особи.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Питання застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні досліджували такі вчені, як Ю.П. Аленін, який комплексно проаналізував систему запобіжних заходів та умови їх застосування, обґрунтував необхідність дотримання принципу презумпції невинуватості при обранні запобіжних заходів [1]. В. Т. Маляренко дослідив процесуальний порядок обрання, зміни та скасування запобіжних заходів, звернувши увагу на проблеми судового контролю за їх застосуванням [2]. О. Ю. Татаров проаналізував міжнародні стандарти застосування запобіжних заходів та шляхи імплементації положень Європейської конвенції з прав людини у національне

законодавство [3]. Серед іноземних дослідників варто відзначити праці S. Trechsel, який досліджував питання застосування запобіжних заходів у контексті rights-based підходу до кримінального провадження [4], та P. van Kempen, що аналізував проблеми пропорційності застосування тримання під вартою у європейських країнах [5].

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, питання практичного застосування запобіжних заходів потребують подальшого вивчення, особливо з урахуванням змін до кримінального процесуального законодавства та формування нової судової практики.

Мета статті полягає у дослідженні практичних аспектів застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні, виявленні проблем правозастосування та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму їх застосування.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 176 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) запобіжні заходи застосовуються з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також для запобігання спробам переховування від органів досудового розслідування та/або суду, перешкоджання кримінальному провадженню, вчинення іншого кримінального правопорушення чи посягання на безпеку потерпілого, свідка, іншої особи.

Аналіз судової практики свідчить, що найбільш поширеним запобіжним заходом залишається тримання під вартою. За даними Державної судової адміністрації України, у 2024-2025 роках близько 65% клопотань про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою були задоволені судами. При цьому альтернативні запобіжні заходи застосовуються значно рідше: особиста порука – у 12% випадків, застава – у 8%, домашній арешт – у 7%.

Однією з ключових проблем є недостатнє обґрунтування необхідності застосування саме тримання під вартою. Згідно з практикою Європейського суду з прав людини, зокрема у справі «Федоров та Федорова проти України», тримання під вартою є виключним заходом, який може застосовуватися лише тоді, коли інші, менш суворі запобіжні заходи, були розглянуті та визнані недостатніми. Разом з тим, аналіз ухвал слідчих суддів показує, що у багатьох

випадках обґрунтування зводиться до загальних формулювань про тяжкість інкримінованого діяння та можливість переховування особи, без конкретизації обставин, які виключають застосування альтернативних заходів.

Важливим аспектом є дотримання принципу пропорційності при обранні запобіжного заходу. Частина 5 статті 178 КПК України встановлює критерії, які суд повинен враховувати: вагомість наявних доказів про вчинення кримінального правопорушення підозрюваним, обвинуваченим; тяжкість покарання, що загрожує особі; вік та стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого; міцність соціальних зв'язків; наявність постійного місця проживання та роботи; матеріальний стан; репутацію.

Проте практика застосування цих критеріїв є неоднорідною. Зокрема, суди часто надають вирішального значення лише тяжкості інкримінованого діяння, тоді як інші обставини фактично не враховуються. Такий підхід не відповідає стандартам справедливого судочинства та може призводити до необґрунтованого обмеження права особи на свободу.

Окремої уваги заслуговує питання застосування застави як запобіжного заходу. Частина 4 статті 182 КПК України встановлює, що розмір застави не може бути меншим, ніж 20 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, і не більшим, ніж 8 000 прожиткових мінімумів. Однак визначення конкретного розміру застави часто здійснюється без належного врахування матеріального стану особи та членів її сім'ї, що фактично перетворює заставу на недоступний запобіжний захід для осіб з низьким рівнем доходів.

Практичний досвід свідчить про необхідність більш активного використання таких запобіжних заходів, як особисте зобов'язання та особиста порука. Ці заходи є менш обтяжливими для особи, але водночас можуть ефективно забезпечувати її належну процесуальну поведінку. Статистика країн Європейського Союзу показує, що у Нідерландах та Швеції понад 70% підозрюваних та обвинувачених перебувають під наглядом без тримання під вартою, що не впливає негативно на ефективність кримінального провадження.

Важливою процесуальною гарантією є обов'язок суду перевіряти обґрунтованість продовження строку дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Згідно з частиною 3 статті 197 КПК України, суд

зобов'язаний кожні 60 днів перевіряти наявність підстав для продовження тримання під вартою. Проте аналіз судової практики виявляє випадки формального підходу до такої перевірки, коли ухвали про продовження строку містять ідентичні формулювання без урахування зміни обставин у кримінальному провадженні.

На основі проведеного дослідження можна запропонувати наступні практичні рекомендації щодо вдосконалення механізму застосування запобіжних заходів. По-перше, необхідно забезпечити обов'язкову мотивацію ухвал про обрання запобіжного заходу з детальним обґрунтуванням неможливості застосування альтернативних, менш суворих заходів. По-друге, при визначенні розміру застави суди повинні враховувати фактичну платоспроможність особи та її сім'ї, забезпечуючи доступність цього запобіжного заходу. По-третє, слідчим суддям рекомендується більш активно використовувати можливість застосування особистого зобов'язання та особистої поруки, особливо у кримінальних провадженнях про злочини невеликої та середньої тяжкості.

По-четверте, доцільно запровадити систему електронного моніторингу для осіб, які перебувають під домашнім арештом, що дозволить ефективно контролювати їх місцезнаходження без застосування тримання під вартою. По-п'яте, необхідно посилити судовий контроль за обґрунтованістю продовження строків тримання під вартою, запровадивши вимогу про обов'язкове зазначення конкретних обставин, які виключають можливість зміни запобіжного заходу на більш м'який.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку про необхідність комплексного вдосконалення практики застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні. Основними проблемами є надмірне застосування тримання під вартою, недостатнє обґрунтування необхідності обрання саме цього запобіжного заходу, формальний підхід до продовження строків тримання під вартою, недоступність застави для осіб з низьким рівнем доходів.

Вдосконалення механізму застосування запобіжних заходів має здійснюватися у двох напрямках: нормативно-правовому та практичному. Нормативно-правовий напрям передбачає внесення змін до КПК України щодо конкретизації підстав застосування тримання під вартою, запровадження системи електронного моніторингу, врегулювання

питань визначення розміру застави з урахуванням платоспроможності особи. Практичний напрям включає формування єдиної судової практики застосування запобіжних заходів, підвищення рівня мотивованості судових рішень, забезпечення реального судового контролю за обґрунтованістю обмеження права особи на свободу.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні можливостей імплементації європейського досвіду застосування альтернативних запобіжних заходів, розробці критеріїв оцінки ефективності різних видів запобіжних заходів, дослідженні питань застосування запобіжних заходів до окремих категорій осіб (неповнолітніх, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю).

Список використаних джерел

1. Аленін Ю. П., Пожар В. Г., Шилін Д. В., Волошина В. К., Мурзановська А. В., Завтур В. А.. Кримінальний процес України : навч.-метод. посібник. 4-те вид. допов. та переробл. Одеса : Фенікс, 2022. 207 с.
2. Кримінальний процес України : підручник / Є. Г. Коваленко, В. Т. Малярєнко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 712 с.
3. Фоміна, Т. Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики : моногр. / Т. Г. Фоміна, МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за ред. . О. О. Юхно. Харків, 2020. 576 с.
4. Trechsel S. Human Rights in Criminal Proceedings. Oxford: Oxford University Press, 2005. 652 p.
5. Van Kempen P. Pre-trial Detention: Human Rights, Criminal Procedural Law and Penitentiary Law, Compared. Cambridge: Intersentia, 2012. 420 p.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
7. Федоров та Федорова проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 1 червня 2006 року, заява № 28291/03. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_158 (дата звернення: 01.02.2025).

References

1. Alenin, Yu. P., & all. (2022). *Kryminalnyi protses Ukrainy* (4th ed., revised and expanded) [Criminal procedure of Ukraine (teaching-methodical manual. 4th ed. supplemented and revised)]. Feniks. 207 p. [in Ukrainian].

2. Kovalenko, Ye. H., & Maliarenko, V. T. (2008). *Kryminalnyi protses Ukrainy* (2nd ed., revised and expanded) [Criminal process in Ukraine (2nd ed., revised and supplemented)]. *Yurinkom Inter*. 712 p. [in Ukrainian].

3. Fomina, T. H. (2020). *Zastosuvannia zapobizhnykh zakhodiv u kryminalnomu provadzhenni: problemy teorii ta praktyky monografia* [Application of preventive measures in criminal proceedings: problems of theory and practice monograph] monograph (O. O. Yukhno, Ed.). Kharkiv: Pano. 576 p. [in Ukrainian].

4. Trechsel, S. (2005). *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford: Oxford University Press [in English].

5. Van Kempen, P. (2012). *Pre-trial Detention: Human Rights, Criminal Procedural Law and Penitentiary Law, Compared*. Cambridge: Intersentia [in English].

6. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine] vid 13 kvitnia 2012 roku № 4651-VI. (2013). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 9-10, 11-12, 13, art. 88 [in Ukrainian].

7. Fedorov ta Fedorova proty Ukrainy [Fedorov and Fedorova v. Ukraine]: rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 1 chervnia 2006 roku, zaiava № 28291/03. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_158 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 27.02.2026

Прийнято до друку: 24.03.2026

Опубліковано: 30.03.2026

Komissarova Natalia

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of State Security
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Komissarov Mykola

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Special Purpose Internal Security Center «Gard», National Guard of Ukraine

PECULIARITIES OF APPLICATION OF PREVENTIVE MEASURES IN CRIMINAL PROCEEDINGS: PRACTICAL ASPECT

The article examines practical aspects of applying preventive measures in criminal proceedings. Current legislation and judicial practice have been analyzed, and main problems arising during selection, modification, and cancellation of preventive measures have been identified. Particular attention is paid to issues of reasonableness and proportionality of applying preventive measures, compliance with procedural guarantees of participants' rights in criminal proceedings. The research is based on analysis of provisions of the Criminal Procedural Code of Ukraine, practice of the European Court of Human Rights, and decisions of domestic courts. Statistical data on the frequency of applying various types of preventive measures have been studied. Practical recommendations for improving the mechanism of applying preventive measures have been provided. The study reveals that detention remains the most common preventive measure, being applied in approximately 65% of cases, while alternative measures such as personal undertaking, personal guarantee, bail, and house arrest are used significantly less frequently. One of the key problems is insufficient justification for the necessity of applying detention specifically. Analysis of investigative judges' decisions shows that in many cases justification is limited to general formulations about the severity of the alleged crime and possibility of the person absconding, without specifying circumstances that exclude application of alternative measures. This approach does not comply with fair trial standards and may lead to unjustified restriction of a person's right to liberty. An important aspect is compliance with the principle of proportionality when selecting a preventive measure. Courts must consider the weight of available evidence, severity of punishment threatening the person, age and health condition, strength of social ties, availability of permanent residence and employment, financial situation, and reputation. However, practice of applying these criteria is inconsistent. In particular, courts often give decisive importance only to the severity of the alleged crime, while other circumstances are virtually not considered. The issue of applying bail as a preventive measure deserves special attention. Determination of specific bail amount is often carried out

without proper consideration of the financial situation of the person and their family members, which effectively makes bail an inaccessible preventive measure for persons with low income levels. Practical experience indicates the need for more active use of such preventive measures as personal undertaking and personal guarantee. These measures are less burdensome for the person but can effectively ensure their proper procedural behavior. Statistics from European Union countries show that in the Netherlands and Sweden, over 70% of suspects and accused persons are under supervision without detention, which does not negatively affect the effectiveness of criminal proceedings. The study proposes the following practical recommendations: ensure mandatory reasoning of decisions on selecting preventive measures with detailed justification of impossibility of applying alternative, less severe measures; when determining bail amount, courts should consider actual solvency of the person and their family; investigative judges are recommended to more actively use the possibility of applying personal undertaking and personal guarantee, especially in criminal proceedings concerning crimes of minor and moderate gravity; introduce electronic monitoring system for persons under house arrest; strengthen judicial control over reasonableness of extending detention periods. The conducted research allows concluding that there is a need for comprehensive improvement of the practice of applying preventive measures in criminal proceedings. Main problems include excessive use of detention, insufficient justification for the necessity of selecting this particular preventive measure, formal approach to extending detention periods, inaccessibility of bail for persons with low income levels. Improvement of the mechanism for applying preventive measures should be carried out in two directions: regulatory and practical. The regulatory direction involves amendments to the Criminal Procedural Code regarding specification of grounds for applying detention, introduction of electronic monitoring system, regulation of issues of determining bail amount taking into account person's solvency. The practical direction includes formation of unified judicial practice of applying preventive measures, increasing the level of reasoning of judicial decisions, ensuring real judicial control over reasonableness of restricting person's right to liberty. Prospects for further research lie in studying possibilities of implementing European experience in applying alternative preventive measures, developing criteria for evaluating effectiveness of various types of preventive measures, researching issues of applying preventive measures to specific categories of persons (minors, elderly persons, persons with disabilities).

Keywords: preventive measures; criminal proceeding; detention; personal guarantee; bail; application practice; procedural guarantees; judicial control.

СОГОРІН Андрій Анатолійович

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри вогневої підготовки

Київський інститут Національної гвардії України

<https://orcid.org/0009-0009-5900-7139>

ПУРНАК Віктор Павлович

доктор філософії з публічного управління та адміністрування,

доцент кафедри вогневої підготовки

Київський інститут Національної гвардії України

<https://orcid.org/0009-0002-2214-9351>

СОЛОНЕНКО Володимир Володимирович

старший викладач кафедри вогневої підготовки

навчально-наукового інституту логістики,

Національна академія Національної гвардії України

<https://orcid.org/0009-0007-6922-1943>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ КЛАСИЧНИХ МЕТОДИК ТА ПРАВИЛ ПРАКТИЧНОЇ СТРІЛЬБИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

У статті здійснено порівняльний аналіз ефективності класичних методик вогневої підготовки та правил практичної стрільби у системі професійного навчання майбутніх офіцерів. Актуальність дослідження зумовлена невідповідністю традиційних статичних тренувань високій динаміці сучасних бойових конфліктів. Методами порівняльного аналізу та педагогічного експерименту оцінено вплив обох систем на критичні показники: час першого пострілу, точність у русі та безпеку поводження зі зброєю під стресом. Встановлено, що класична школа формує фундамент влучності, проте є недостатньою для ефективних дій в умовах дефіциту часу. Інтеграція елементів практичної стрільби (принципів DVC) дозволила експериментальній групі суттєво скоротити час реакції та підвищити навички усунення затримок. На основі отриманих даних обґрунтовано доцільність впровадження комбінованої (гібридної) програми навчання, яка поєднує академічну точність із прикладною швидкістю для підвищення боєздатності особового складу.

Ключові слова: вогнева підготовка; практична стрільба; методика навчання; тактика; курсант; стресостійкість; бойова ефективність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку військової справи характер бойових дій зазнає докорінних змін, трансформуючись від масштабних фронтових операцій до швидкоплинних локальних зіткнень в умовах урбанізованого середовища. Досвід останніх збройних конфліктів, зокрема російсько-української війни, переконливо свідчить про

те, що індивідуальна вогнева майстерність офіцера є критичним фактором виживання та ефективного управління підрозділом. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у переосмисленні підходів до професійної підготовки військових кадрів. Питання дослідження полягає у виявленні невідповідності між традиційними методиками

навчання стрільби, які домінують у військових вишах, та реальними вимогами динамічного вогневого контакту, а також у пошуку шляхів подолання цього розриву. Актуальність і важливість дослідження зумовлені тим, що існуюча система вогневої підготовки, яка базується на чинному Курсі стрільб, переважно орієнтована на формування навичок статичної влучності в ідеальних умовах. Водночас реальний бій вимагає від офіцера здатності миттєво приймати рішення, вести вогонь у русі, працювати з укриттями та усувати технічні затримки під впливом колосального стресу. Невідповідність навчальних програм бойовим реаліям створює загрозу життям особового складу та знижує загальну боєздатність підрозділів.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій демонструє значний інтерес науковців до цієї проблематики. Фундаментальні аспекти класичної вогневої підготовки ґрунтовно висвітлені у працях В. В. Михайлова, С. В. Горбатюка та інших, де акцент робиться на балістиці та техніці точного пострілу [1, 4, 6]. Водночас, останнім часом з'явилася низка досліджень (О. В. Мальцев, В. В. Федоров), присвячених адаптації прикладних видів спорту, таких як практична стрільба (IPSC, IDPA), до потреб силових структур [5, 7, 9]. Проте, незважаючи на наявність окремих розробок, у вітчизняній військовій науці досі бракує комплексних порівняльних досліджень, які б експериментально підтверджували ефективність інтеграції спортивних методик у навчальний процес майбутніх офіцерів, а не просто констатували їх існування. Залишається відкритим питання про те, як саме поєднати безпеку та фундаментальність класики з динамікою спорту без шкоди для тактичної складової.

Метою статті є теоретичне обґрунтування інтеграції елементів практичної стрільби (таймінгу, динамічного переміщення та варіативності мішенної обстановки) у класичну програму вогневої підготовки курсантів для підвищення їхньої ситуаційної готовності, скорочення часу реакції на загрозу та формування навичок безпечного поводження зі зброєю в стресових умовах та надання рекомендацій, щодо удосконалення навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. Теоретико-методологічні засади вогневої підготовки у вищих військових навчальних закладах являють собою складний комплекс педагогічних, психологічних та технічних

аспектів, спрямованих на формування у майбутніх офіцерів стійких навичок володіння штатною зброєю. Ця система базується на багаторічному досвіді та нормативних документах, які регламентують процес навчання. Основою традиційної системи підготовки є чинний Курс стрільб, який визначає порядок, умови та нормативи виконання вправ. Класична методика навчання стрільби, що десятиліттями формувалася у військових вишах, характеризується чіткою регламентацією дій, поетапністю та фокусуванням на точності виконання кожного окремого елемента пострілу. Вона базується на фундаментальних принципах балістики та теорії стрільби, де головним завданням є навчити курсанта правильному поводженню зі зброєю, розумінню механіки пострілу та вмінню влучати у ціль в умовах, що сприяють максимальній концентрації [2].

У рамках класичної школи основна увага приділяється відпрацюванню базових елементів, таких як прийняття правильного положення для стрільби, контроль дихання, рівна мушка та плавний спуск гачка. Навчальний процес зазвичай відбувається на спеціально обладнаних стрільбищах або в тирах, де умови максимально наближені до лабораторних. Мішені, як правило, є нерухомими або з'являються на фіксований час на відомих дистанціях, що дозволяє стрільцю заздалегідь підготуватися до пострілу. Статика є ключовою ознакою класичної методики: стрілець здебільшого перебуває в одному положенні – лежачи, з коліна або стоячи, при цьому переміщення або відсутні, або зведені до мінімуму і чітко регламентовані командами керівника стрільб. Такий підхід має глибоке методичне обґрунтування, оскільки на початкових етапах навчання критично важливо виключити зайві подразники та дозволити курсанту зосередитися на кінестетичних відчуттях, сформувати м'язову пам'ять та навчитися контролювати зброю.

Важливим аспектом класичної методики є суворе дотримання заходів безпеки, які інтегровані в саму структуру вправ. Кожна дія, від отримання боєприпасів до огляду мішеней, виконується за командою, що виховує дисциплінованість та усвідомлення відповідальності. Роль класичної методики у формуванні первинних навичок є незаперечною, адже без засвоєння азів прицілювання та утримання зброї неможливо переходити до більш складних тактичних завдань. Вона закладає фундамент, на якому

будується вся подальша вогнева майстерність, вчить курсанта аналізувати свої помилки, коригувати вогонь та розуміти технічні можливості озброєння. Однак, незважаючи на свою фундаментальність, класична система має певні обмеження, особливо коли мова йде про підготовку до дій у динамічних та непередбачуваних умовах реального бою, де цілі рухаються, а час на прийняття рішення вимірюється секундами [1].

На противагу або як доповнення до класичної школи розглядається практична стрільба, яка виникла як прикладна дисципліна та згодом трансформувалася в окремий вид спорту з потужним прикладним потенціалом. Особливості, принципи та правила практичної стрільби суттєво відрізняються від академічних підходів. Філософія цього напрямку базується на тріаді принципів DVC: Diligentia, Vis, Celeritas, що перекладається як Точність, Потужність, Швидкість. Цей принцип вимагає від стрільця не просто влучити в ціль, а зробити це максимально швидко, використовуючи зброю достатньої потужності для гарантованого ураження. У контексті підготовки офіцерів це означає перехід від розміреної стрільби до дій в умовах жорсткого ліміту часу, що значно підвищує психологічне навантаження та наближає умови тренування до бойових.

Ключовими відмінностями практичної стрільби є динаміка та варіативність. Якщо в класичному курсі стрільб вправи часто є шаблонними, то в практичній стрільбі кожна вправа – це нова тактична задача. Стрілець змушений постійно переміщуватися, змінювати рівні, вести вогонь з незручних положень, через порти та вікна, в русі та з розворотами. Важливим елементом є робота з укриттями: курсанта вчать не просто ховатися, а ефективно використовувати геометрію простору для захисту та ведення вогню, мінімізуючи площу власного силуету, відкритого для супротивника. Також значна увага приділяється маніпуляціям зі зброєю, таким як швидка зміна магазину, усунення затримок під час стрільби, перенесення вогню по фронту та глибині. Безпека в практичній стрільбі забезпечується не командами керівника, а суворим дотриманням чотирьох правил безпечного поводження зі зброєю та контролем кутів безпеки, що формує у стрільця постійний самоконтроль навіть у стані високого стресу [4].

Психологічні аспекти практичної стрільби відіграють не менш важливу роль, ніж технічні. Використання стрілецького таймера

як інструменту об'єктивного контролю створює штучний стрес, змушуючи курсанта діяти на межі своїх можливостей. Це дозволяє виявити слабкі місця у підготовці, які не проявляються під час спокійної стрільби в тирі. Розвивається стресостійкість, здатність до концентрації уваги в умовах дефіциту часу та вміння швидко приймати тактичні рішення. Таймінг стає критичним фактором: курсант вчиться балансувати між швидкістю та точністю, розуміючи, що промах означає невиконання бойового завдання, а занадто повільна стрільба може коштувати життя.

Сучасні вимоги до рівня вогневої підготовки офіцера диктуються зміною характеру збройних конфліктів. Аналіз досвіду бойових дій останніх десятиліть, включаючи гібридні та конвенційні конфлікти, свідчить про суттєву трансформацію тактики застосування стрілецької зброї. Бойові зіткнення все частіше відбуваються на коротких та надкоротких дистанціях, в умовах міської забудови, обмеженої видимості та в замкненому просторі. У таких умовах статичні навички, набуті в рамках класичного курсу стрільб, виявляються недостатньо ефективними. Реальний вогневий контакт характеризується високою щільністю вогню, раптовістю та хаотичністю, що вимагає від офіцера не лише влучності, а й високої мобільності та ситуаційної обізнаності [3].

Проблематика недостатньої ефективності застарілих методик полягає в тому, що вони часто готують до «війни минулого», де основною формою бою була позиційна оборона або наступ на відкритій місцевості. У реальному бою цілі не стоять на місці, вони активно протидіють, використовують укриття та маскування. Офіцер повинен вміти вести вогонь у складі підрозділу, не заважаючи побратимам, контролювати сектор відповідальності та миттєво реагувати на зміни обстановки. Відсутність у навчальних програмах вправ, що імітують фізичне навантаження, втому, роботу в повному спорядженні та засобах індивідуального захисту, призводить до того, що випускники військових вишів стикаються з труднощами адаптації до реальних бойових умов. Наприклад, носіння бронежилета змінює прикладку зброї, а фізичне виснаження впливає на стійкість та дихання, що не враховується при стрільбі у полегшеному варіанті форми одягу в тирі.

Необхідність формування нових компетентностей стає очевидною. Сучасний офіцер має володіти не лише технікою стрільби, а й тактичним мисленням. Це

означає здатність оцінювати обстановку, виявляти пріоритетні цілі, обирати оптимальний момент для відкриття вогню та зміни позиції. Ситуаційна обізнаність, тобто розуміння того, що відбувається навколо в динаміці бою, стає критично важливою навичкою, яку важко розвинути, стріляючи лише по нерухомих мішенях за командою. Інтеграція елементів практичної стрільби та оновлення методичної бази дозволяють наблизити навчальний процес до реалій. Це передбачає створення складних сценаріїв, використання інтерактивних мішеней, впровадження елементів змагальності та роботу в умовах, максимально наближених до бойових [6].

Порівняльний аналіз та шляхи удосконалення методики навчання стрільби у вищих військових навчальних закладах вимагають детального розгляду критеріїв, за якими визначається боездатність майбутнього офіцера. Для об'єктивної оцінки ефективності двох різних підходів – класичного Курсу стрільб та методик практичної стрільби – необхідно встановити чіткі, вимірювані індикатори. У класичній системі основним критерієм традиційно виступає сума вибитих очок при стрільбі по нерухомій мішені за необмежений або досить значний проміжок часу. Однак для реального вогневого контакту такий підхід є недостатнім. Тому при порівняльному аналізі вводяться нові метрики, запозичені з прикладної стрільби та адаптовані до військових потреб. Першим критичним індикатором є час першого влучного пострілу. Цей параметр вимірюється від моменту подачі сигналу (звукового сигналу таймера або візуальної команди) до моменту враження цілі. У класичних методиках цей час часто складає 3–4 секунди, що включає прийняття положення та ретельне прицілювання, тоді як методики практичної стрільби ставлять за мету скорочення цього показника до 1–1,5 секунд при збереженні прийнятної точності. Другим індикатором є кучність стрільби в русі та швидкість перенесення вогню між декількома цілями. Тут вимірюється час між пострілами (спліт) та відсоток влучань у залікову зону мішені під час фронтального або флангового переміщення курсанта [5].

Третім важливим критерієм є швидкість та алгоритм усунення затримок при стрільбі. У класичній військовій школі при виникненні затримки курсант зазвичай піднімає руку і чекає допомоги керівника стрільб, що є неефективним та небезпечним в умовах реального бойового застосування. Натомість

методика практичної стрільби оцінює здатність стрільця самостійно ідентифікувати тип затримки та усунути її протягом 2–3 секунд, продовжуючи виконання вправи. Четвертий критерій – це безпека поводження зі зброєю в динаміці. Оцінюється контроль дульного зрізу (кути безпеки) та положення вказівного пальця (тригерна дисципліна) під час переміщень, зміни магазину та роботи з укриттями. Методика порівняння результатів за різними системами базується на принципі «фактора влучання» (Hit Factor), який використовується в практичній стрільбі (IPSC). Ця формула ділить суму балів за влучання на час виконання вправи, що дозволяє отримати інтегральний показник ефективності, де швидкість і точність є рівнозначними. Проведення контрольних стрільб для двох груп курсантів – тих, які навчаються за класичною програмою, і тих, які проходять курс практичної стрільби, дозволяє наочно продемонструвати різницю в результатах саме за цими комплексними показниками, а не лише за кількістю дірок у центрі мішені [9].

Аналіз переваг та недоліків обох методик дозволяє сформувати об'єктивну картину поточного стану вогневої підготовки. Сильною стороною класичної методики є її фундаментальність та стандартизація. Вона ефективно закладає основи балістики, вчить одноманітному прицілюванню та плавному спуску курка в ідеальних умовах. Для курсантів, які ніколи не тримали зброю в руках, етап статичного навчання є необхідним для подолання страху перед пострілом та розуміння механіки роботи автоматики. Крім того, класична система легко масштабується та контролюється, що важливо при великій кількості особового складу та обмеженому ресурсі інструкторів. Однак головним недоліком класичної методики є її відрив від реальності сучасного бою. Статичні положення, відсутність стрес-факторів та робота по відомих цілях формують у курсанта хибне уявлення про легкість ведення вогню. «Тирний синдром» призводить до того, що при потраплянні в стресову ситуацію, де ціль рухається і веде вогонь у відповідь, офіцер впадає в ступор або намагається прийняти ідеальну стійку, що знижує рівень виживаності військовослужбовця. Також класична методика недостатньо уваги приділяє ергономіці поводження зі зброєю, зокрема швидкій зміні магазинів та роботі з запобіжником [7].

Переваги практичної стрільби полягають

насамперед у формуванні стійкої моторної навички та високої швидкості реакції. Багаторазове повторення маніпуляцій зі зброєю (виймання з кобури, скидання магазину, досилання патрона) доводиться до автоматизму, що звільняє оперативну пам'ять мозку для оцінки тактичної обстановки. Практична стрільба розвиває агресивний стиль ведення вогню, вчить працювати на випередження та використовувати будь-які елементи обстановки як укриття. Використання таймера під час тренувань створює штучний стрес, який стимулює психологічне навантаження бою, змушуючи курсанта діяти швидко і рішуче. Проте існують ризики надмірного захоплення спортивною складовою. «У своєму форматі практична стрільба (IPSC) має низку особливостей, що не повною мірою відповідають тактичним вимогам сучасного бою». Наприклад, у спорті стрілець може скидати напівпорожні магазини на землю для економії часу, тоді як у бою це неприпустиме марнотратство боєкомплекту. Спортивні кобури та підсумки оптимізовані для швидкості, але непридатні для носіння в польових умовах. Також спортсмени часто нехтують використанням укриттів, якщо правила вправи дозволяють вразити ціль швидше з відкритого місця, що в реальному бою призведе до поранення. Тому сліпе копіювання спортивних правил без їх тактичної адаптації несе загрозу формування шкідливих звичок [8].

Порівняння впливу методик на психологічну готовність курсанта свідчить про суттєву перевагу прикладних методів. Класична стрільба часто сприймається як екзамен, де головне – «не зіпсувати мішень» і отримати оцінку. Це формує страх помилки. Практична стрільба розглядає промах або затримку як робочу ситуацію, яку треба миттєво виправити. Це виховує впевненість у власних силах та зброї. Курсант, який пройшов школу динамічної стрільби, психологічно готовий до того, що стрільба буде вестися з незручних положень, на тлі фізичної втоми та при дефіциті часу. Інтеграція елементів практичної стрільби в систему бойової підготовки майбутніх офіцерів є найбільш перспективним шляхом розвитку. Йдеться про створення комбінованої (гібридної) програми, де перший етап присвячений класичній базі (точність, безпека, теорія), а другий – динамічним тренуванням. Рекомендується впровадження так званих «кваліфікаційних стрільб» за нормативами, наближеними до IDPA (International Defensive Pistol Association), які більше орієнтовані на

реальний самозахист, ніж на чистий спорт [10].

Адаптація правил IPSC/IDPA до військових реалій передбачає обов'язкове виконання вправ у повному спорядженні (бронежилет, шолом, розвантажувальна система). Це критично важливо, оскільки спорядження змінює вкладку зброї, обмежує рухливість та впливає на час виконання маніпуляцій. Наприклад, високий профіль шолома може заважати прицілюванню лежачи, а підсумки на животі ускладнюють низький старт. У навчальний процес необхідно вводити поняття «тактичного пріоритету» при враженні цілей (спочатку озброєні/ближні, потім дальні), а не просто стріляти у зручному порядку, як це робиться в спорті. Також важливо інтегрувати елементи групової тактики: прикриття напарника вогнем під час перезарядки, узгоджене переміщення двійками та трійками, комунікація під час стрільби. Прогнозована ефективність впровадження такої гібридної методики є високою. Очікується значне скорочення часу реакції на загрозу, підвищення відсотка влучань у стресових умовах та, що найважливіше, формування культури безпечного поводження зі зброєю, яка базується не на страху перед покаранням, а на усвідомленому контролі [11].

Впровадження нових вправ у навчальні плани вимагатиме перепідготовки інструкторського складу та модернізації матеріальної бази (металеві гонги, рухомі установки, декорації для імітації приміщень). Проте інвестиції в таку підготовку окупаються підвищенням виживаності особового складу. Курсант, навчений за комбінованою методикою, здатний не просто влучно стріляти, а й мислити тактично в процесі ведення вогню. Він вміє швидко займати вигідну позицію, контролювати витрату боєприпасів і працювати з укриттями, не підставляючись під вогонь супротивника. Важливим аспектом є також розвиток навичок стрільби «слабкою» рукою (при пораненні основної) та з різних рівнів (стоячи, сидячи, лежачи на боку, на спині), що в класичній програмі розглядається вкрай поверхнево. Вправи практичної стрільби дозволяють моделювати сценарії зачистки приміщень, догляду транспорту та евакуації пораненого під вогнем, що робить вогневу підготовку невіддільною частиною тактико-спеціальної підготовки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Удосконалення методики навчання стрільбі полягає не у відмові від класичних традицій, а в їх органічному

доповненні сучасними прикладними елементами. Перехід від статичного «набивання очок» до динамічного вирішення вогневих завдань є вимогою часу. Гібридна модель дозволяє нівелювати недоліки суто спортивного підходу (нехтування тактикою) та суто класичного підходу (статичність), створюючи універсального стрільця. Така підготовка дозволить сформулювати у офіцера навички, впевненого володіння особистою та груповою зброєю, здатність ефективно діяти в умовах сучасного швидкоплинного бою та приймати правильні рішення під впливом стресу. Це, в свою чергу, підвищить загальну боєздатність підрозділів та зменшить бойові втрати, що є головною метою будь-якої системи військової підготовки. Реалізація запропонованих змін потребує системного підходу, перегляду нормативних документів та постійного аналізу зворотного зв'язку від офіцерів, які застосовують набуті навички в реальних бойових діях.

Перспективами подальших досліджень може бути розробка критеріїв оцінювання вогневої та тактичної підготовки в умовах стресових навантажень та дослідження психофізіологічних маркерів стресостійкості військовослужбовців для індивідуалізації інтенсивності тренувань.

Список використаних джерел

1. Горбатюк С. В., Тимошенко І. О. Вогнева підготовка : навч. посіб. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 147 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3338/1/strilba.pdf>. (дата звернення: 18.02.2026).
2. Грибовський Р. Шляхи удосконалення технічної підготовки у стендовій стрільбі. *Молода спортивна наука України : збірник наукових праць з галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини*. Львів, 2014. С. 54–58.
3. Демічковський А. Проблема тактичної підготовки в багаторічній підготовці спортсменів із кульової стрільби. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. № 2. С. 54–58.
4. Кисленко Д. П., Михайлов В. В., Петрачков О. В., Юдін В. Д. Пам'ятка керівника стрільб : метод. рекомендації. Київ : НУОУ, 2024. 81 с.
5. Мальцев О. В. Виникнення нової стрілецької дисципліни. Підхід «UTS» (Urban Tactical Shooting) до підготовки стрільця. *Humanities Studies*. 2022. № 12 (89). С. 71–83.
6. Михайлов В. В., Коростильова Ю. С., Петрачков О. В. Теорія і методика стрільби кульової (пістолет) : навч.-метод. посіб. Київ : НУОУ, 2023. 167 с.

7. Федоров В. В., Піскунова О. Б. Роль практичної стрільби в системі вогневої підготовки поліцейських: психологічна складова. *Law and Safety*. 2021. Vol. 80, № 1. С. 67–71.

8. Шило О., Виноградський Б. Стрілецький хортинг як сучасний вид бойового мистецтва: проблема класифікації та перспективи розвитку. *Physical culture and sport: scientific perspective*. 2024. № 2. С. 80–89. DOI: <https://doi.org/10.31891/pcs.2024.2.12>.

9. Що таке прикладна стрільба? URL: <https://ipsc.org.ua/shho-take-praktychna-strilba/>. (дата звернення: 17.02.2026).

10. Frazer W. D. American Pistol Shooting. Skyhorse Publishing Company, Incorporated, 2015. 352 p.

11. Wolfe A. A. et al. The Effects of Innovative Shotgun Shooting Methods on Collegiate Shotgun Shooters. *International Journal of Physical Education, Fitness and Sports*. 2018. Vol. 7, No. 3. p. 57–65.

References

1. Horbatiuk, S. V., & Tymoshenko, I. O. (2015). *Vohneva pidhotovka: navch. posib*. [Fire training: study guide]. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs. 147 p. [in Ukrainian].
2. Hrybovskiy, R. (2014). *Shliakhy udoskonalennia tekhnichnoi pidhotovky u stendovii strilbi* [Ways of improving technical training in clay target shooting]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats z haluzi fizychnoho vykhovannia, sportu i zdorovia liudyny* [Young Sports Science of Ukraine: Collection of scientific papers in the field of physical education, sport and human health]. Lviv, pp. 54–58. [in Ukrainian].
3. Demichkovskiy, A. (2017). *Problema taktychnoi pidhotovky v bahatorichnii pidhotovtsi sportsmeniv iz kulovoi strilby* [The issue of tactical training in the long-term preparation of rifle shooting athletes]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia* [Sports Bulletin of Prydniprovia]. Vol. 2. pp. 54–58. [in Ukrainian].
4. Kyslenko, D. P., Mykhailov, V. V., Petrachkov, O. V., & Yudin, V. D. (2024). *Pamiatka kerivnyka strilb: metod. rekomendatsii* [Memo for the range officer: methodological recommendations]. Kyiv: National Defence University of Ukraine. 81 p. [in Ukrainian].
5. Maltsev, O. V. (2022). *Vynyknennia novoi striletskoi dystsypliny. Pidkhyd "UTS" (Urban Tactical Shooting) do pidhotovky striltsia* [The emergence of a new shooting discipline. The "UTS" (Urban Tactical Shooting) approach to shooter training]. *Humanities Studies*, Vol. 12(89). pp. 71–83. [in Ukrainian].

6. Mykhailov, V. V., Korostylova, Yu. S., & Petrachkov, O. V. (2023). *Teoriia i metodyka strilby kulovoi (pistolet): navch.-metod. posib.* [Theory and methodology of rifle shooting (pistol): educational and methodological manual]. Kyiv: National Defence University of Ukraine. 167 p. [in Ukrainian].

7. Fedorov, V. V., & Piskunova, O. B. (2021). Rol praktychnoi strilby v systemi vohnevoi pidhotovky politseiskikh: psykholohichna skladova [The role of practical shooting in the system of firearms training of police officers: the psychological component]. *Law and Safety*, Vol. 80(1), pp. 67–71. [in Ukrainian].

8. Shylo, O., & Vynohradskyi, B. (2024). Striletskyi khortynh yak suchasnyi vyd boiovoho mystetstva: problema klasyfikatsii ta perspektyvy

rozvytku [Shooting horting as a modern type of martial art: the problem of classification and development prospects]. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, Vol. 2, pp. 80–89. <https://doi.org/10.31891/pcs.2024.2.12> [in Ukrainian].

9. What is practical shooting? (n.d.). Retrieved February 17, 2026, from <https://ipsc.org.ua/shho-take-praktychna-strilba/> [in Ukrainian].

10. Frazer W. D. (2015). *American Pistol Shooting*. Skyhorse Publishing Company, Incorporated, 352 p.

11. Wolfe A. A. et al. (2018). The Effects of Innovative Shotgun Shooting Methods on Collegiate Shotgun Shooters. *International Journal of Physical Education, Fitness and Sports*. Vol. 7, No. 3. p. 57–65.

Стаття надійшла до редакції: 20.01.2026

Прийнято до друку: 26.01.2026

Опубліковано: 30.03.2026

Sogorin Andriy

Doctor of Philosophy in Sociology,
Associate Professor of the Department of Fire Training,
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine
<https://orcid.org/0009-0009-5900-7139>

Purnak Viktor

Doctor of Philosophy in Public Policy and Administration,
Associate Professor of the Department of Fire Training,
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine
<https://orcid.org/0009-0002-2214-9351>

Solonenko Volodymyr

Senior Lecturer of the Department of Fire Training
Department of Fire Training, Educational and Scientific Institute of Logistics
National Academy of the National Guard of Ukraine
<https://orcid.org/0009-0007-6922-1943>

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF CLASSICAL METHODOLOGIES AND PRACTICAL SHOOTING RULES IN THE TRAINING OF FUTURE OFFICERS

The study is based on a comparative analysis of two training paradigms: the classical military firearms training system and practical shooting methodologies derived from disciplines such as IPSC (International Practical Shooting Confederation) and IDPA (International Defensive Pistol Association). The classical approach emphasizes accuracy, strict procedural compliance, and gradual mastery of shooting fundamentals, including sight alignment, trigger control, breathing regulation, and safe weapon handling. Training is typically conducted under controlled conditions, using static targets and standardized exercises designed to establish a strong foundation of marksmanship skills.

In contrast, practical shooting focuses on the integration of speed, accuracy, and power according to the DVC principle (Diligentia, Vis, Celeritas). This methodology introduces dynamic movement, target transitions, shooting from unconventional positions, weapon manipulation under time pressure, and rapid

decision-making. Practical shooting exercises simulate realistic combat conditions more effectively than static range training by exposing trainees to physical and psychological stressors that resemble those encountered during actual combat operations.

Particular attention is devoted to the psychological dimension of firearms training. The use of shot timers, competitive scenarios, and dynamic exercises contributes to the development of stress resilience, concentration, and decision-making abilities. Unlike traditional methods, which often encourage fear of mistakes due to their examination-oriented nature, practical shooting promotes adaptive behavior and confidence in handling unexpected situations. As a result, trainees become more capable of maintaining operational effectiveness under conditions of fatigue, uncertainty, and time constraints.

The findings suggest that neither methodology should be considered sufficient when applied independently. Classical training provides essential theoretical knowledge, technical precision, and discipline, while practical shooting develops adaptability, tactical awareness, and rapid response capabilities. Therefore, the study supports the implementation of a hybrid training model that combines the strengths of both approaches.

Keywords: *firearms training; practical shooting; teaching methodology; tactics; cadet; stress resilience; combat effectiveness.*

ШАРКО Денис Вікторович
старший викладач кафедри правового забезпечення
та правоохоронної діяльності,
Київський інститут Національної гвардії України
<https://orcid.org/0009-0005-6900-7088>

БОРИСЮК Олексій Сергійович
здобувач другого магістерського рівня вищої освіти
Київський інститут Національної гвардії України
<https://orcid.org/0009-0001-7539-1945>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Виявлено актуальні проблеми правоохоронної діяльності в Україні в умовах дії правового режиму воєнного стану, у зв'язку зі збройною агресією російської федерації.

Проаналізовано правові та організаційні трансформації у діяльності правоохоронних органів, зумовлені необхідністю забезпечення дотримання прав і свобод громадян, їх реалізації, забезпечення законності та правопорядку.

Особливу увагу приділено співвідношенню публічних інтересів держави й гарантій прав і свобод людини. Обґрунтовано необхідність удосконалення механізмів правового регулювання та міжвідомчої взаємодії правоохоронних органів.

Ключові слова: правоохоронна діяльність, воєнний стан, правовий режим, права людини, національна безпека, правопорядок.

Постановка проблеми. Запровадження в Україні правового режиму воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією російської федерації спричинило суттєву трансформацію правоохоронної діяльності. На правоохоронні органи покладено виконання нових завдань, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, протидією воєнним злочинам, колабораційній діяльності, незаконному обігу зброї та іншим загрозам, характерним для умов війни. Водночас розширення повноважень правоохоронних органів, зміни законодавства та спрощення окремих процесуальних процедур актуалізували проблему забезпечення належного балансу між інтересами національної безпеки та гарантуванням конституційних прав і свобод людини.

Додатковими викликами стали підвищене навантаження на правоохоронну систему, необхідність ефективної взаємодії з військовими формуваннями та іншими суб'єктами сектору безпеки й оборони, а також

потреба у збереженні належного рівня професійної та психологічної готовності особового складу. За таких умов особливої актуальності набуває дослідження проблем правового регулювання та організації правоохоронної діяльності в період дії воєнного стану, а також пошук шляхів підвищення її ефективності з одночасним дотриманням принципу верховенства права.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Проблеми функціонування правоохоронних органів в умовах особливих правових режимів неодноразово ставали предметом наукових досліджень. Так, професор В. Авер'янов ще в 2019 році зосереджував увагу на адміністративно-правових засадах діяльності органів публічної влади та межах їх дискреції в кризових умовах [1]. Питання адміністративно-правових засад діяльності органів державної влади та їхньої дискреції професором В. Авер'яновим розглядається крізь призму переходу від

радянської моделі «підпорядкування владі» до сервісно-орієнтованої «людиноцентричної» моделі. Хоча підручник є фундаментальним теоретичним виданням, концептуальні ідеї щодо меж дискреції в складних умовах наголошують на тому, що дискреційні повноваження повинні здійснюватися в законодавчо визначених межах, дотримуючись принципів пропорційності та розумності, що особливо актуально в кризових умовах, коли розширені повноваження посадових осіб органів влади не повинні порушувати сутність прав людини і громадянина.

Корнієнко М. В. у своїй монографії висвітлив проблемні питання діяльності органів правопорядку, зокрема, поліції щодо забезпечення прав людини і громадянина та основоположних свобод в умовах надзвичайного та воєнного стану [2]. У роботі здійснено аналіз національного законодавства, що регулює суспільні відносини щодо введення надзвичайного та воєнного стану, а також обмеження прав людини та основоположних свобод, що встановлюються в цих екстраординарних умовах. У монографії висвітлюються не тільки спеціальні аспекти діяльності органів правопорядку, а і робиться акцент і на загальноправових положеннях щодо дії права за умов надзвичайного та воєнного стану, що надає роботі методологічного призначення.

Проблеми адміністративно-правового регулювання в Україні в умовах воєнного стану із урахуванням викликів щодо публічної безпеки, прав людини та ефективності органів влади, а також розроблення пропозицій для вдосконалення нормативної бази та адміністративної практики аналізував Н. Крамарчук. Ним проаналізовано особливості адміністративно-правового регулювання діяльності органів виконавчої влади України в умовах воєнного стану. Досліджено правову природу виключення або обмеження відкритості, прозорості та підзвітності у діяльності органів державної влади в особливий період. Виокремлено загрози для демократичних механізмів контролю, що виникають в умовах концентрації повноважень в руках виконавчої гілки влади, коли законодавчі та судові механізми впливу можуть бути обмежені або уповільнені. Особливу увагу приділено ролі парламентського контролю та функціонуванню процедур адміністративного оскарження в умовах воєнного стану. Зроблено висновок про необхідність збереження балансу між вимогами національної безпеки та дотриманням

фундаментальних принципів правової держави. Запропоновано напрями удосконалення адміністративного законодавства з урахуванням сучасних викликів, включаючи посилення інституційної спроможності органів контролю та забезпечення належного рівня правового захисту громадян навіть у надзвичайних умовах. [3].

Автори С. В. Петков, І. В. Іванов, Ю. В. Делія свою монографію присвятили дослідженню функціонування правоохоронних органів України у сфері забезпечення прав, свобод людини і громадянина [4]. В ній розглядаються питання правозахисної діяльності як головної функції держави в сучасних умовах. Монографія охоплює ретроспективний аналіз та сучасні виклики правоохоронної діяльності.

У своїй науковій праці А. Романова аналізує морально-правові особливості правоохоронної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану в Україні, зосереджуючись на зміні пріоритетів, етичних дилемах та правових трансформаціях системи [5]. Дослідження виокремлює морально-психологічний чинник та специфіку обмежень прав громадян як ключові аспекти діяльності правоохоронців під час правового режиму воєнного стану.

Водночас у наукових працях вітчизняних науковців недостатньо комплексно розкрито специфіку правоохоронної діяльності в Україні саме в умовах правового режиму воєнного стану, що й зумовлює мету цієї статті.

Метою статті є комплексний аналіз особливостей функціонування правоохоронної системи України в умовах правового режиму воєнного стану, виявлення основних проблем її діяльності, та визначення пріоритетних напрямів їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Правовий режим воєнного стану в Україні визначається Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Згідно зі ст. 1 цього Закону воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки

державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [7].

Відповідно до положень статті 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень, окрім прав і свобод, передбачених окремими статтями Конституції України [6].

Правовий режим воєнного стану, який введено 24.02.2022 Указом Президента України № 64/2022 та затверджено Верховною Радою України, і який регулярно продовжується відповідними Указами Президента України, створює специфічне соціально-правове середовище, де правоохоронні органи, як ключовий елемент державного апарату, змушені балансувати між розширеними повноваженнями для забезпечення національної безпеки держави та необхідністю неухильного дотримання прав людини і громадянина.

Забезпечення фундаментальних прав людини в умовах обмежень є однією з ключових проблем. Під час правового режиму воєнного стану Національна поліція та Національна гвардія України стикається з викликами балансу між безпекою та свободою. Наприклад, обмеження свободи пересування (комендантська година, блокпости) необхідні для протидії диверсіям, але часто призводять до скарг на зловживання владою або службовим становищем з боку правоохоронців. Рада Європи наголошує на необхідності дотримання міжнародних стандартів, таких як пропорційність обмежень. Ключовим завданням держави є забезпечення ефективного контролю за діяльністю правоохоронних органів та дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини і громадянина в умовах правового режиму воєнного стану.

Дослідження Human Rights Watch та Української Гельсінської спілки з прав людини фіксують випадки катувань, позасудових страт та насильницьких зникнень, які вчиняють загарбники, і які вимагають ефективного розслідування. Однак, перевантаження системи – зруйновані будівлі судів (понад 114 пошкоджено), втрата матеріалів справ та енергетична криза – ускладнює доступ до правосуддя. Зміна територіальної юрисдикції судів (рішення Вищої ради правосуддя) є

спробою вирішення, але призводить до затримок: рівень розгляду справ у 2022 році сягав 100%, але з варіаціями (адміністративні – 111,7%, конституційні – 68%) [8].

В таких умовах правоохоронні органи наділяються розширеними повноваженнями щодо перевірки документів, обмеження свободи пересування, застосування превентивних заходів безпеки тощо. Функції правоохоронних органів – охорона громадського порядку, боротьба зі злочинністю та захист прав громадян доповнилися завданнями оборонного характеру. Зокрема Національна поліція та Національна гвардія України, як державні формування, безпосередньо беруть участь у відсічі збройній агресії російської федерації проти України та евакуації населення.

Водночас зміни до кримінального та адміністративного законодавства, ухвалені в період воєнного стану, спрямовані на посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки, колабораційну діяльність та воєнні злочини. Пріоритетом стала боротьба з воєнними злочинами, колабораціонізмом, незаконним обігом зброї, торгівлею людьми та розкраданням бюджетних коштів, спрямованих на обороноздатність. Запобігання та розслідування правопорушень на територіях, що перебували і перебувають під окупацією (тимчасово-окупованих територіях), потребують специфічних професійних навичок, зокрема в ідентифікації осіб за геномною інформацією та розшуку зниклих безвісти за особливих обставин. Це об'єктивно в рази підвищує навантаження на правоохоронні органи та потребує належного кадрового й ресурсного забезпечення.

Окремим проблемним питанням постало підвищене психологічне навантаження особового складу та працівників правоохоронних органів. У сучасних умовах, коли Україна переживає тривалу війну, особовий склад правоохоронних органів стикається з безпрецедентним психологічним навантаженням. Це не просто професійний стрес, а комплексний вплив постійних загроз, соціальної напруженості та емоційного виснаження, що загрожує ефективності роботи та здоров'ю самих правоохоронців. Керівники правоохоронних органів змушені не лише керувати їх діяльністю, але й активно розвивати навички психологічної стійкості в очолюваних колективах, аби протистояти

депресії, емоційному вигоранню та посттравматичним розладам. Ця проблема стає окремою кризою в системі правоохоронних органів, вимагаючи системного підходу до її розв'язання.

Правоохоронна система України останнім часом зазнала істотної організаційної трансформації. Запроваджено тісну координацію з військовими формуваннями, підрозділами територіальної оборони, органами місцевого самоврядування. Така взаємодія підвищує ефективність протидії загрозам, однак водночас породжує ризики дублювання повноважень і відповідальності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження засвідчило, що запровадження правового режиму воєнного стану в Україні суттєво трансформувало зміст, форми та напрями правоохоронної діяльності. В умовах збройної агресії російської федерації правоохоронні органи поряд із традиційними завданнями щодо охорони правопорядку та захисту прав громадян виконують додаткові функції, пов'язані із забезпеченням національної безпеки, протидією воєнним злочинам, колабораційній діяльності, незаконному обігу зброї та іншим загрозам воєнного характеру.

Встановлено, що розширення повноважень правоохоронних органів і внесення змін до кримінального, кримінального процесуального та адміністративного законодавства сприяли підвищенню оперативності реагування на виклики воєнного часу, проте водночас актуалізували проблему забезпечення балансу між інтересами національної безпеки та дотриманням конституційних прав і свобод людини. За таких умов особливого значення набуває принцип верховенства права, який повинен залишатися основою діяльності правоохоронної системи навіть в умовах надзвичайних викликів.

З'ясовано, що ефективність правоохоронної діяльності значною мірою залежить від належного нормативно-правового забезпечення, чіткої міжвідомчої взаємодії між правоохоронними органами, військовими формуваннями та іншими суб'єктами сектору безпеки й оборони, а також від кадрової, ресурсної та психологічної готовності особового складу до виконання службових завдань в умовах підвищеного ризику.

Обґрунтовано необхідність удосконалення механізмів правового регулювання правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану, посилення контролю за дотриманням прав людини, розвитку системи професійної та психологічної підтримки працівників правоохоронних органів, а також нормативного врегулювання міжвідомчої координації. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню ефективності правоохоронної системи та забезпеченню належного рівня законності, правопорядку і захисту прав людини в умовах тривалого воєнного протистояння.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є розроблення комплексної моделі функціонування правоохоронної системи України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення держави, яка поєднуватиме безпекові потреби держави із гарантуванням прав і свобод людини відповідно до національних і міжнародних правових стандартів.

Список використаних джерел

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 608 с.
2. Забезпечення прав людини органами правопорядку в екстраординарних умовах: доктринальний аспект : монографія / М. В. Корнієнко. Одеса : Юридика, 2023. 170 с.
3. Крамарчук Н. Адміністративно-правове регулювання в умовах воєнного стану в Україні: виклики, ризики та напрями удосконалення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 3, С. 28–37.
4. Забезпечення прав людини правоохоронними органами : монографія / С. В. Петков, І. В. Іванов, Ю. В. Делія. Київ : КНТ, 2022. 241 с.
5. Романова А. Правоохоронна діяльність і воєнний стан: морально-правові особливості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2022. № 3. т. 9. С. 89–94.
6. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (зі змінами і доповненнями). URL: <https://surl.li/kqpdsa> (дата звернення 23.01.2026).
7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 11.01.2026).

8. Yurii Prytyka and Bohdana Zahrebelna. Territorial Jurisdiction of Ukrainian Courts in the Conditions of Martial Law (2026) 16(3) *International Journal for Court Administration* 7. DOI: <https://doi.org/10.36745/ijca.625>.

References

1. Averianov, V. B. (2019). Administrative Law of Ukraine. Kyiv: Yurinkom Inter, 608 [in Ukrainian].

2. Kornienko M.V. (2023). Ensuring human rights by law enforcement agencies in extraordinary circumstances: doctrinal aspect: monograph / Odesa: Yurydika, 170 p. [in Ukrainian].

3. Kramarchuk N. (2025). Administrative and legal regulation in martial law in Ukraine: challenges, risks and directions for improvement. *Current problems of law*, 3 (10), 28–37 [in Ukrainian].

4. Petkov S. V., Ivanov I. V. & Deliia Yu. V. (2022). Ensuring human rights by law enforcement agencies: monograph / Kyiv: KNT, 241 [in Ukrainian].

5. Romanova A. (2022). Law enforcement activities and martial law: moral and legal features. *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*. Series: Legal Sciences. Vol. 3. pp. 89–94 [in Ukrainian].

6. . *Konstytutsiia Ukrainy* [Constitution of Ukraine]. (1996, June 28). Retrieved from: <https://surl.li/kqpdsa> (accessed 23 January 2026) [in Ukrainian].

7. *Zakon Ukrainy "Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu" № 389-VIII* [Law of Ukraine about the Legal Regime of Martial Law" activity no. 389-VIII]. (2015, May 12). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (accessed 11 January 2026) [in Ukrainian].

8. Prytyka Yu., Zahrebelna B. (2026). Territorial Jurisdiction of Ukrainian Courts in the Conditions of Martial Law. *International Journal for Court Administration*, 16(3), 7. DOI: <https://doi.org/10.36745/ijca.625> [in English].

Стаття надійшла до редакції: 15.02.2026

Прийнято до друку: 10.03.2026

Опубліковано: 30.03.2026

Sharko Denys

Senior lecturer of the Department of Legal Support and Law,
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine
<https://orcid.org/0009-0005-6900-7088>

Borysiuk Oleksii

Master Student
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine
<https://orcid.org/0009-0001-7539-1945>

PROBLEMS OF LAW ENFORCEMENT ACTIVITY IN UKRAINE DURING THE PERIOD OF MARTIAL LAW

The article investigates the problematic aspects of law enforcement activity in Ukraine under the legal regime of martial law introduced in response to the armed aggression of the Russian Federation. It employs a doctrinal and comparative legal analysis of national legislation, constitutional provisions, and international human rights standards, as well as system analysis of institutional transformations within law enforcement bodies during wartime. It identifies key challenges such as the expansion of discretionary powers, increased operational workload, interagency coordination issues, gaps in legal regulation, and risks of human rights restrictions during martial law. It also highlights the deterioration of institutional capacity, psychological pressure on personnel, and the need for effective mechanisms of human rights protection and accountability of law enforcement agencies. Overall, the study concludes that maintaining the rule of law in wartime requires a balanced approach between national security imperatives and

safeguarding human rights, supported by improved legal regulation, interagency cooperation, and institutional resilience.

The practical significance of the study is to provide recommendations for strengthening law enforcement capacity, improving interagency coordination, and ensuring compliance with international human rights standards in wartime conditions. The study also highlights the need for professional training and psychological support systems for law enforcement personnel operating in high-risk environments. Limitations include changing legal environment affecting the stability of regulatory conclusions. It also notes that the dynamic security context limits the long-term predictability of certain legal reforms.

Key words: *law enforcement activity; martial law; legal regime; human rights; national security; public order.*

ЯКОВЕНКО Євген Сергійович

кандидат педагогічних наук, начальник кафедри тактики

Київський інститут Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0002-2612-8550>

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА БОЙОВОГО ДОСВІДУ

У статті розкрито сутність поняття бойовий досвід, проаналізовано його структурні компоненти, а також педагогічний потенціал щодо систематичного застосування у військово-професійній освіті та підготовці фахівців сил сектору безпеки й оборони.

Визначено, ряд особливостей бойового досвіду: екстремальність умов, домінування ризику, висока ціна помилки, необхідність швидкого прийняття рішень в умовах невизначеності, застосування засобів ураження, взаємодія особового складу у високостресових ситуаціях.

Запропоновано авторське визначення поняття «бойовий досвід» – як сукупності знань, умінь, навичок, способів дій, психологічних моделей поведінки та професійних рішень, набутих у процесі реальної бойової діяльності протягом певного часу, на конкретній місцевості та за визначених оперативно-тактичних умов.

Проведено структурну декомпозицію феномену на чотири ключові компоненти, які відображають когнітивний, операційний, діяльнісно-поведінковий та емоційно-психологічний виміри.

Ключові слова: бойовий досвід; професійна підготовка; військовий фахівець; освітній процес; військова освіта.

Постановка проблеми. Незважаючи на зростання ролі військово-професійної освіти та необхідності підготовки фахівців, здатних діяти в умовах сучасних бойових дій, проблема вивчення та впровадження бойового досвіду залишається недостатньо розробленою на теоретичному, методологічному та практичному рівнях. Бойовий досвід військовослужбовців, отриманий у реальних умовах збройної боротьби, є унікальним джерелом практичних знань, умінь, тактичних рішень, психологічних моделей поведінки та організаційних підходів. Однак перетворення цього досвіду на інструмент системного вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців сектору безпеки та оборони потребує наукового осмислення.

Проблемність питання зумовлена низкою чинників. По-перше, відсутність єдиного, науково обґрунтованого понятійного апарату, який би дозволяв однозначно трактувати сутність бойового досвіду, його структуру, функції та механізми формування. У науковій літературі зустрічаються різні підходи до визначення поняття, що призводить до розбіжностей у методах його дослідження та педагогічного використання.

По-друге, актуальною залишається проблема відбору, систематизації та педагогічної інтерпретації бойового досвіду. Значна частина інформації про бойові дії існує у формі ситуативних рішень, неформалізованих практик, професійних інтуїцій, досвіду малих тактичних груп. Перетворення таких емпіричних напрацювань на навчально-методичні матеріали вимагає спеціальних методик аналітичної обробки, узагальнення й адаптації до умов освітнього процесу. По-третє, у практиці військової та правоохоронної освіти простежується фрагментарність впровадження бойового досвіду, що часто обмежується окремими тренінгами, лекціями або демонстрацією епізодів бойових дій. Відсутність цілісної технології інтеграції бойового досвіду в систему підготовки призводить до втрати значного обсягу цінних знань і обмежує можливості формування у здобувачів освіти готовності до дій у реальних бойових та екстремальних умовах.

Таким чином, наукова проблема полягає у визначенні сутності, структури та педагогічного потенціалу бойового досвіду, розробленні шляхів і механізмів його систематичного впровадження в процес професійної підготовки військових

та правоохоронних фахівців. Її розв'язання дозволить створити науково обґрунтовані моделі навчання, що забезпечують формування компетентностей, необхідних для ефективного виконання бойових завдань в умовах невизначеності, ризику та високої відповідальності.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Питання вивчення та впровадження бойового досвіду у процес професійної підготовки військовослужбовців, незважаючи на його очевидну практичну значущість, перебуває на початковій стадії наукової розробленості. Аналіз наукових джерел свідчить [1–6], що коло дослідників, які системно розглядають педагогічні аспекти накопичення, узагальнення та інтеграції бойового досвіду в освітню діяльність, є відносно вузьким. Наявні наукові праці зосереджені переважно на аналізі окремих елементів бойової діяльності, тактичних рішень або організаційних аспектів бойової підготовки, але рідко включають цілісне осмислення бойового досвіду як педагогічного явища.

Особливо показовим є те, що проблема визначення поняття «бойовий досвід» фактично залишається на периферії наукових досліджень. Більшість авторів, які аналізують питання бойової діяльності, використовують це поняття інтуїтивно або описово, без чіткого термінологічного обґрунтування, що створює помітні концептуальні розбіжності та ускладнює подальше теоретичне узагальнення. Таким чином, існує об'єктивна наукова прогалина: сутність, структура та механізми формування бойового досвіду не отримали достатнього теоретичного опрацювання, а наявні визначення носять фрагментарний і неповний характер. Ця обставина актуалізує необхідність здійснення комплексного дослідження, спрямованого на систематизацію та поглиблене наукове розуміння феномену бойового досвіду.

Метою статті є аналіз поняття «бойовий досвід», розкриття його сутнісних ознак, структурних компонентів та педагогічного потенціалу для подальшого використання у процесі професійної підготовки військових.

Виклад основного матеріалу. Зростання ролі бойового досвіду як ключового чинника ефективності сучасних військових операцій та професійної підготовки військовослужбовців, зумовлює актуальність його наукового дослідження та більш чіткого обґрунтування. Попри те, що бойовий досвід визнається критичним чинником успішності

військовослужбовця, у науковій літературі відсутня однозначність щодо його сутності та змістових компонентів. Поняття вживається на практиці, однак нерідко інтерпретується інтуїтивно. Це призводить до труднощів у стандартизації навчального процесу, підготовці інструкторів і розробці критеріїв оцінювання військової компетентності. Тому дослідження сутності та структури бойового досвіду є науково й практично актуальним. Постала необхідність наукового переосмислення феномена бойового досвіду як цілісної, багатокомпонентної системи, що охоплює когнітивні, емоційно-вольові, психофізіологічні та діяльнісні аспекти професійної діяльності військовослужбовця. На фоні трансформації характеру сучасних бойових дій та швидкого оновлення тактичних практик, питання систематизації та наукової інтерпретації бойового досвіду набуває стратегічного значення для підготовки військових кадрів.

У науковій традиції при розгляді складних та багатокомпонентних категорій методологічно коректним є рух від загального до конкретного. Саме тому перед тим, як переходити до аналізу поняття «бойовий досвід», виникає необхідність уточнити теоретичний зміст ширших категорій, таких як «досвід» та «професійний досвід». По-перше, це пояснюється тим, що бойовий досвід є не самостійним ізольованим феноменом, а формується в межах загальних механізмів накопичення та трансформації досвіду людини у професійній діяльності. По-друге, його сутність неможливо розкрити без з'ясування закономірностей і структурних складових, притаманних будь-якому виду досвіду. Поняття «досвід» розглядається у філософії, психології та педагогіці як сукупність знань, умінь, навичок, способів дій і результатів діяльності, набутих у процесі взаємодії з реальністю [7, 8]. У філософському аспекті досвід виступає важливим джерелом пізнання, що забезпечує перехід від чуттєвого до раціонального освоєння світу. Психологічні підходи акцентують на індивідуальній переробці інформації, формуванні стійких поведінкових моделей і здатності застосовувати набуті знання в нових ситуаціях. У педагогічній науці досвід розглядається як результат навчання і виховання, що забезпечує розвиток особистісних якостей та професійних компетентностей.

Досвід перебуває у полі зору сучасних філософських теорій. У наукових дослідженнях вчених О. Аверіна,

В. Андрущенко, В. Іванова, І. Зязюна, М. Мінакова, В. Павлова, О. Павлової, В. Панова, І. Фролова, В. Шинкарука визначення досвіду тлумачиться з позиції діяльності особистості, яку розглядають у єдності чуттєвого, практичного і теоретичного аспектів. Як відмічає І. Зязюн, означені грані однієї сутності самі по собі не існують, кожна з них містить у собі неодмінно певну частку іншого досвіду, взаємодоповнюючи один одного. Важливого значення набуває висновок вченого про те, що досвід є необхідною основою діяльності і, водночас, формується у ній; є результатом минулої діяльності і початковим пунктом діяльності наступної [9]. В. Іванов розглядає досвід як особливу форму пізнання світу, суб'єктивний синтез людської діяльності. На думку вченого, досвід є минулою діяльністю, яка стала внутрішнім надбанням особистості, підсумком її життєдіяльності і не може бути нічим іншим, як тільки досвідом діяльності. Розуміння природи досвіду можливе, на думку філософа, при розумінні діяльнісної сутності людини. Остання проявляється не лише у предметному перетворенні світу, але й створенні людиною власної природи. Досвід слід розглядати у межах людського способу життя, в єдності його діяльнісно-практичних, суспільно-історичних та індивідуальних характеристик.

Доктрина з вивчення та впровадження досвіду в Збройних силах України, визначає, що досвід – це сукупність уроків, знань, умінь і навичок, здобутих у процесі практичної діяльності; це те, що вже колись було, з чим доводилося мати справу. Досвід може бути як позитивним, зокрема передовим, так і негативним [6].

Також, досвід розглядається в багатоаспектному змісті сучасної освіти. Так, О. Рудницька складовими змісту освіти визначає: пізнавальний (когнітивний) досвід як основний, що охоплює систему знань про загальну картину світу; практичний досвід (досвід здійснення способів діяльності), котрий передбачає засвоєння вмінь і навичок і є основою тих чи інших конкретних видів діяльності (пізнавальної, суспільної, комунікативної, художньої та ін.); емоційний досвід (система мотиваційно-ціннісних і емоційно-вольових відношень), що виражає оцінне ставлення до явищ навколишнього світу, діяльності, людей і характеризується культурою почуттів особистості [10].

Професійний досвід, у свою чергу, є конкретизованою формою досвіду, яка формується у сфері трудової діяльності людини. Він характеризує рівень володіння

спеціальними знаннями, практичними вміннями, професійно значущими якостями, технологіями та моделями поведінки, необхідними для виконання конкретних службових або виробничих функцій. Професійний досвід має прикладний характер, накопичується поступово, перевіряється практикою та проявляється у здатності ефективно діяти в стандартних і нестандартних умовах.

Євдокімова Н. виділяє три типи професійного досвіду: *соціокультурний* – накопичений професійний досвід поколінь; *колективний* – досвід професійної спільноти; *індивідуальний* – унікальний досвід особистості професіонала. Накопичений професійний досвід поколінь та досвід професійної спільноти асимілюється в індивідуальному досвіді, що може стати у подальшому надбанням професійного досвіду наступних поколінь [11]. На переконання І. Зязюна, накопичення професійного педагогічного досвіду сприяє виробленню оптимальних прийомів роботи, піднесенню якості педагогічної діяльності на рефлексивній основі до вищого рівня, виявленню творчої активності особистості педагога, що в свою чергу веде до становлення педагогічної майстерності [12].

Аналіз наукової літератури переконує, що вчені пропонують різні підстави для визначення структури особистісного і професійного досвіду. Наприклад, О. Лаута виділяє в його структурі основні категорії цього феноменологічного поняття – очевидність і самоданість, виявлення яких передбачає інтенційно-конститутивний аналіз свідомості [13].

Узагальнюючи наведені тлумачення понять «досвід» та «професійний досвід», можна стверджувати, що досвід є результатом і формою відображення практичної взаємодії суб'єкта з реальністю, а професійний досвід постає як спеціалізована система знань, умінь і способів дій, сформована у межах конкретної професійної діяльності та спрямована на її ефективне виконання. Проте бойова діяльність, на відміну від більшості сфер професійної практики, характеризується надзвичайною динамічністю, високим рівнем невизначеності, ризиком для життя та необхідністю прийняття рішень в умовах дефіциту часу.

Таким чином, бойовий досвід не може розглядатися лише як частина загального або професійного досвіду у його традиційному розумінні. Він є специфічним різновидом професійного досвіду військовослужбовця, який має чітку часову та просторову

детермінованість, формується у конкретних бойових умовах, під впливом ресурсних обмежень, стресових факторів і рівня підготовки противника. Ці обставини обумовлюють його унікальну структуру, зміст і високу цінність для подальшої військово-професійної підготовки. Тому логічним продовженням теоретичного аналізу є формулювання наукового визначення поняття «бойовий досвід» з урахуванням особливостей його виникнення, функціонування та педагогічної придатності для подальшого узагальнення й впровадження у навчальний процес. Отже пропонуємо наступне визначення **«бойовий досвід»** – це сукупність знань, умінь, навичок, способів дій, психологічних моделей поведінки та професійних рішень, які військовослужбовець набуває у процесі реальної бойової діяльності протягом певного часу, в конкретних просторових та оперативнотактичних умовах, що забезпечують його здатність ефективно діяти в подібних або нових ситуаціях збройного протистояння.

Надання авторського визначення поняття «бойовий досвід» створює підґрунтя для подальшої наукової інтерпретації цього феномену у контексті військової освіти, бойової підготовки та практики застосування військ. Однак сама по собі дефініція не забезпечує всебічного розуміння його змісту, оскільки бойовий досвід є складним, полікомпонентним утворенням, яке включає не лише результат індивідуальної участі у бойових діях, а й систему знань, умінь, навичок, психологічних станів, когнітивних схем, моделей поведінки та механізмів прийняття рішень, що виникають і трансформуються в умовах реального збройного протистояння. У зв'язку з цим предметом окремої наукової уваги має стати внутрішня структура бойового досвіду як цілісного, але неоднорідного явища. Її дослідження дозволяє визначити, з яких саме елементів формується бойовий досвід військовослужбовця; які компоненти мають вирішальне значення для ефективності у бою; яким чином ці складові взаємодіють, накопичуються, зберігаються та відтворюються в подальшій професійній діяльності. Без виявлення структурних елементів бойового досвіду неможливо створити дієві механізми його цілеспрямованого формування, педагогічного впровадження та передачі іншим військовослужбовцям.

На основі, визначення поняття «бойовий досвід», пропонуємо його структуру розділити на чотири ключові компоненти (рис. 1).

1. Когнітивно-поведінковий компонент (Що?):

- знання – теоретичне розуміння (тактика, вогнева топографія, тощо), знання про противника, розуміння процедур;
- уміння – практичне застосування знань у контрольованих або нових умовах (здатність приймати рішення, орієнтуватися на місцевості, налаштувати радіостанцію);
- навички – доведені до автоматизма дії (розбирання/збирання зброї, перезаряджання, реакція на вогонь);
- способи дій та професійні рішення – сформовані алгоритми прийняття рішень, здатність швидко оцінити ситуацію та обрати оптимальний план дій.

2. Психологічний компонент (Як?):

- адаптивні моделі – розвиток психологічної стійкості, здатності долати страх, контролювати агресію та паніку;
- копінг-стратегії – набуті способи боротьби зі стресом, втому та травматичними подіями;
- мотиваційно-ціннісна сфера – формування бойової мотивації, почуття братерства, зміна або укріплення особистих цінностей та поглядів;
- саморегуляція – навичка управління власним психоемоційним станом під час та після бою.

3. Ситуативний компонент (Де і Коли?):

- джерело – досвід, отриманий у справжньому бою (з реальною загрозою життю), а не на навчаннях;
- інтенсивність та тривалість (час) – тривалість і ступінь залученості військовослужбовця до бойових дій (зокрема, досвід короткочасного штурму суттєво відрізняється від досвіду тривалого перебування в умовах окопної війни);
- специфіка (простір та умови) – де саме був набутий досвід (міська забудова, поле, ліс), і за яких оперативнотактичних обставин (наступ, оборона, розвідка, диверсійна робота);

4. Функціональний компонент (Навіщо?):

- ефективність – здатність виконувати бойові завдання з мінімальними втратами та максимальним результатом;
- трансфер (перенесення) – здатність використовувати набуті навички не лише в абсолютно ідентичних (подібних) ситуаціях, але й вміти їх застосовувати у зовсім інших ситуаціях;
- адаптивність – модифікувати свою поведінку та рішення в принципово нових або непередбачуваних бойових обставинах;
- прогностика – здатність на основі минулого досвіду прогнозувати дії противника та розвиток ситуації.

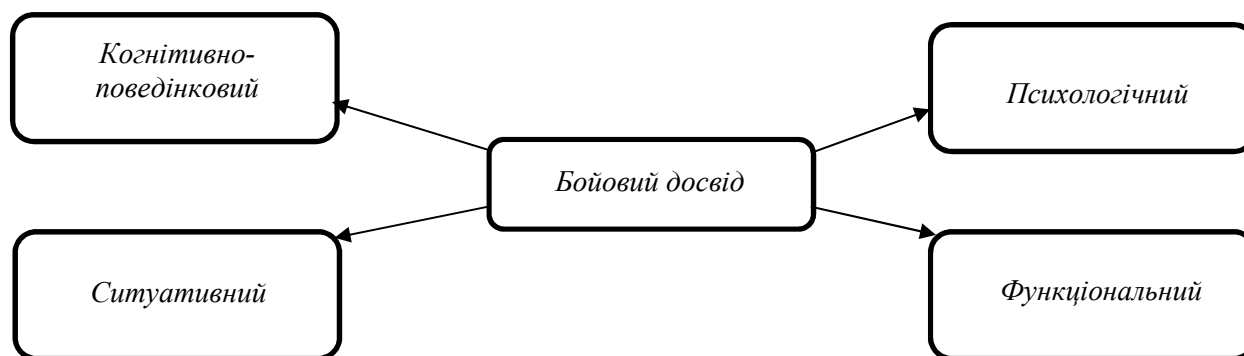

Рисунок 1 – Структура бойового досвіду

Запропонована структура бойового досвіду має суттєві переваги, оскільки дозволяє розглядати його як цілісне, багатовимірне утворення, що поєднує когнітивно-поведінкові, психологічні, ситуативні та функціональні аспекти. Її комплексність забезпечує відповідність реальній природі бойової діяльності, а включення ситуативних ознак (час, місцевість, умови, характер операцій) чітко відмежовує бойовий досвід від навчально-тренувального. Орієнтація на ефективність, адаптивність і здатність до перенесення знань робить структуру практично значущою для оцінювання рівня професійної готовності військовослужбовців. Чітка систематизація компонентів створює методичну основу для розроблення навчальних програм, тренувальних сценаріїв, процедур аналізу бойових уроків і стандартів підготовки, що підвищує можливості педагогічної трансформації бойового досвіду.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті подано сутність та структуру бойового досвіду як специфічного різновиду професійного досвіду військовослужбовця. Бойовий досвід є контекстно-детермінованою, багатокомпонентною системою, яка формується в умовах реальних бойових дій і має чіткі часові, просторові та ситуативні параметри. Виявлено, що відсутність єдиного термінологічного апарату та фрагментарність існуючих підходів ускладнюють теоретичну інтерпретацію й педагогічну трансформацію бойового досвіду, що зумовлює наявність суттєвої наукової прогалини.

У результаті систематизації літературних джерел і логічного аналізу запропоновано авторське визначення «бойового досвіду» як сукупності знань, умінь, навичок, способів дій, психологічних моделей поведінки та професійних рішень, набутих у процесі

реальної бойової діяльності в певний час, на визначеній місцевості та за конкретних оперативних тактичних умов, що враховують також рівень підготовки противника. Це визначення дозволяє відмежовувати бойовий досвід від загальних форм професійного досвіду та виокремити його специфічні ознаки. Здійснено структурну декомпозицію бойового досвіду на чотири взаємопов'язані компоненти: когнітивно-поведінковий, психологічний, ситуативний та функціональний, а також окреслено їхні ключові елементи. Така структура дає змогу не лише глибше теоретично осмислити феномен, а й створити практичну основу для розроблення методик збору, систематизації та педагогічного впровадження бойових уроків у навчальний процес.

Подальші наукові розвідки буде спрямовано на вивчення процесів і процедур осмислення, систематизації та педагогічної імплементації бойового досвіду у систему професійної підготовки військовослужбовців країн-членів НАТО.

Список використаних джерел

1. Яковенко Є. С., Острижний О. В., Черкашин С. Д. Обґрунтування запропонованої технології вивчення та впровадження бойового досвіду в освітній процес Національної академії Національної гвардії України. *Чесť і закон*. 2023. № 4 (87). С. 148–153.
2. Яковенко Є. С., Бєлай С. В., Волков І. М. Запровадження бойового досвіду в освітній процес Національної академії Національної гвардії України під час вивчення загальновійськових дисциплін. *Чесť і закон*. 2022. № 4 (83). С. 144–148.
3. Медвідь М. М., Кітєров М. О., Медвідь Ю. І., Поляков В. Ю., Гавришук М. М., Вишневська Я. А. Залежність розвитку системи внутрішньої забезпечення якості від впровадження досвіду практичної діяльності в

освітній процес закладу вищої освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 1. С. 13–19.

4. Про затвердження Інструкції з вивчення та впровадження досвіду виконання бойових (спеціальних) завдань НГУ під час відсічі збройної агресії: наказ Командувача НГУ від 10.11.2022 № 390. 19 с.

5. Гончаренко Є., Ткаченко А. Вивчення та впровадження досвіду у Збройних Силах України. *Повітряна міць України*. 2022. № 1 (2(3)). С. 56–59.

6. Доктрина з вивчення та впровадження досвіду у Збройних Силах України : Генеральний штаб ЗСУ від 03.07.2020 р. № 1928/НВГШ.

7. Ягупов В. В. Військова й соціальна психологія : навч. посіб. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К. : ВПЦ "Київський університет", 2000. 522 с.

8. Лаврінченко О. А. Педагогічний досвід: моніторинг та перспективи: посібник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2018. 256 с.

9. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи. Київ : Вища школа, 1976. 176 с.

10. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.

11. Євдокимова Н. О. Професійний досвід як суб'єктивно-психологічна реальність. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. Харків : ХНПУ, 2009. № 31. С. 59-70.

12. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид. доповн. і переробл. Київ : Вища шк., 2004. 422 с.

13. Лаута О.Д. Поняття «досвід» в контексті класичного ідеалу раціональності: автореф. дис. ... канд. філософ. Наук; 09.00.04 Київ, 2009. 21 с.

References

1. Yakovenko, Ye. S., Ostrizhnyi, O. V., & Cherkashyn, S. D. (2023). *Obgruntuvannia zaproponovanoi tekhnologii vyvchennia ta vprovadzhennia boiovoho dosvidu v osvittii protses Natsionalnoi akademii Natsionalnoi hvardii Ukrainy*. [Substantiation of the proposed technology for studying and implementing combat experience in the educational process of the National Academy of the National Guard of

Ukraine]. *Chest i zakon*, Vol. 4. Is. 87, pp. 148–153 [in Ukrainian].

2. Yakovenko, Ye. S., Bielai, S. V., & Volkov, I. M. (2022). *Vprovadzhennia boiovoho dosvidu v osvittii protses Natsionalnoi akademii Natsionalnoi hvardii Ukrainy pid chas vyvchennia zahalnoviiskovykh dystsyplin*. [Introduction of combat experience into the educational process of the National Academy of the National Guard of Ukraine during general military disciplines]. *Chest i zakon*, Vol. 4. Is. 83, pp. 144–148 [in Ukrainian].

3. Medvid, M. M., Ktitorov, M. O., Medvid, Yu. I., Poliakov, V. Yu., Havryshchuk, M. M., & Vyshnevskaya, Ya. A. (2023). *Zalezhnist rozvytku systemy vnutrishnoho zabezpechennia yakosti vid vprovadzhennia dosvidu praktychnoi diialnosti v osvittii protses zakladu vyshchoi osvity*. [Dependence of the internal quality assurance system development on the implementation of practical experience in the educational process of higher education institutions]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnogo universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriya: Pedagogichni nauky*, Vol. 1, pp. 13–19 [in Ukrainian].

4. *Pro zatverdzhennia Instruksii z vyvchennia ta vprovadzhennia dosvidu vykonannia boiovykh (spetsialnykh) zavdan NHU pid chas vidsichi zbroinoi ahresii: nakaz Komanduvacha NHU* [Instruction on studying and implementing the experience of performing combat (special) tasks of the National Guard of Ukraine during repelling armed aggression]. Order No. 390. 2022 [in Ukrainian].

5. Honcharenko, Ye., Tkachenko, A. (2022). *Vyvchennia ta vprovadzhennia dosvidu u Zbroinykh Sylakh Ukrainy*. [Study and implementation of experience in the Armed Forces of Ukraine]. *Povitriana mits Ukrainy*. Vol. 1 (2(3)). pp. 56–59 [in Ukrainian].

6. Doktryna z vyvchennia ta vprovadzhennia dosvidu u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. General Staff of the Armed Forces of Ukraine [Doctrines on studying and implementing experience in the Armed Forces of Ukraine]. Order No. 1928/NGSH. 2020 [in Ukrainian].

7. Yahupov, V. V. (2000). *Viiskova y sotsialna psykholohiia* [Military and social psychology]. VPTs "Kyivskyi universytet" p. 522 [in Ukrainian].

8. Lavrinenko, O. A. (2018). *Pedahohichniy dosvid: monitorynh ta perspektyvy* [Pedagogical experience: monitoring and perspectives]. Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the NAES of Ukraine, p. 256 [in Ukrainian].

9. Ziaziun, I. A. (1976). *Estetychnyi dosvid osoby* [Aesthetic experience of personality]. Vyscha shkola, p. 176 [in Ukrainian].

10. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika zahalna ta mystetska* [General and art pedagogy]. Navchalna knyha – Bohdan, p. 360 [in Ukrainian].

12. Yevdokymova, N. O. (2009). *Profesiinyi dosvid yak subiektyvno-psykholohichna realnist*. [Professional experience as a subjective psychological reality]. *Bulletin of H. S. Skovoroda*

Kharkiv National Pedagogical University. Psychology. Vol. 31. pp. 59–70 [in Ukrainian].

13. Ziaziun, I. A., Kramushchenko, L. V., Kryvonos, I. F., et al. (2004). *Pedahohichna maisternist* [Pedagogical mastery]. 2-he vyd., Vyscha shkola. p. 422 [in Ukrainian].

14. Laut O. D. (2009). Poniattia "Dosvid" v konteksti klasychnoho idealu ratsionalnosti [The concept of "experience" in the context of the classical ideal of rationality]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv, p. 21 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 31.01.2026

Прийнято до друку: 23.02.2026

Опубліковано: 30.03.2026

Yakovenko Yevhen

Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Department of Tactics

Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-2612-8550>

THE ESSENCE AND STRUCTURE OF COMBAT EXPERIENCE

The article carries out a comprehensive theoretical and methodological analysis of the phenomenon of "combat experience" as a special type of professional experience of a military serviceman, which has a unique nature, content and pedagogical value. The essential features of this concept are revealed, its structural components are analyzed, as well as the pedagogical potential for systematic application in military-professional education and training of specialists of the security and defense sector forces. For theoretical substantiation, methods of systemic analysis, synthesis, comparison, logical decomposition are used, which made it possible to rethink the broader categories of "experience", "life experience", "professional experience" and to highlight the specifics of combat activity as an environment for the formation of a military personality. It is substantiated that combat experience is characterized by a number of features, including: extreme conditions, dominance of risk, high cost of error, the need for quick decision-making in conditions of uncertainty, the use of lethal means, and the interaction of personnel in high-stress situations. On this basis, the author's definition of the concept of "combat experience" is proposed as a set of knowledge, abilities, skills, methods of action, psychological models of behavior and professional decisions acquired in the process of real combat activity for a certain time, in a specific area and under certain operational-tactical conditions. The indicated interpretation allows us to clearly distinguish combat experience from general forms of professional military experience that arise outside the conditions of direct contact with the enemy. A structural decomposition of the phenomenon into four key components that reflect the cognitive, operational, activity-behavioral and emotional-psychological dimensions is carried out. It is shown that such a structure provides its holistic scientific understanding and creates a theoretical and methodological basis for the pedagogical transformation of combat experience into elements of the educational process, tactical training and professional education of military personnel.

Keywords: combat experience; professional training; military specialist; educational process; military education.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Науковий журнал (піврічник)

№ 3(4) 2026

*Відповідальний за випуск О. О. Титаренко.
Комп'ютерне складання, верстання Ю. І. Медвідь*

Підписано до друку 25.03.2026.
Формат 60x84/8. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 4,65.
Наклад 50 прим.

Засновник і видавець: Київський інститут Національної гвардії України.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 7696 від 8.11.2022 р.